Göteborg Fästningsstaden

Dansk-norska örlogsfartyg och Nya Älvsborg beskjuter varandra på morgonen den 3 maj 1717, efter att ett nattligt anfall mot Nya Varvet slagits tillbaka. Målning av Jacob Hägg på Sjöfartsmuseet Akvariet, Göteborg.

Göteborg Fästningsstaden

Göteborgs fasta försvar var de fortifikationsbyggnader som användes till försvar av Göteborgsområdet och Hisingen, samt tidigare svenska stadsbildningar vid Göta älv. Under tidig medeltid var Göteborgs föregångare Lödöse försvarad av den starka borgen Lödösehus. Efter att staden på 1400-talet flyttats närmare älvmynningen bestod försvaret av en enkel jordvall och vallgrav, medan Älvsborg blev den centrala försvarsanläggningen vid anfall från havet, även om befästningen in på 1500-talet var byggd i trä. Sedan flera mindre föregångare förstörts i samband med krig, grundades staden Göteborg på sin nuvarande plats, med starkare befästningar bestående av bastioner och vallar enligt holländskt mönster. De olika krigen under 1600- och tidigt 1700-tal: Kalmarkriget, Hannibalsfejden, Gyldenløvefejden, och Stora nordiska kriget innebar att försvarsanläggningarna i staden och omgivningarna byggdes ut. Efter en lång period av förfall under 1700-talet började Göteborgs stadsbefästningar att raseras 1807. Under första hälften av 1800-talet byggdes Marstrandsfästningen Karlsten ut kraftigt, innan artilleriets utveckling tvingade fram en nerläggning av kustfästningarna. I början av 1900-talet färdigställdes Älvsborgs fästning som en samlande benämning på olika försvarsåtgärder i Göta älvs mynning, och senare under 1900-talet har det fasta försvaret bestått av anläggningar i bergrum runt staden.

Som första föregångare brukar räknas Lödöse, cirka 5 mil norr om Göteborg. Den äldsta tätortsbebyggelsen går, enligt arkeologiska fynd, tillbaka till strax före år 1100. Den äldsta försvarsanläggningen nämns i Håkon den gamles saga som en kastal, det vill säga ett fristående torn, vilken förstördes 1227. I översättning lyder sagan "Norrmännens kloke konung lät österut nedbryta kastalen i Lödöse där furstarna trodde sig säkra". Men översättningen har ifrågasatts av forskare, och inga arkeologiska spår av kastalen har hittats.

Göteborg Fästningsstaden

Flera arkeologiska utgrävningar under 1900-talet har däremot visat på ett dubbelt, på vissa sträckor tredubbelt, vallgravsystem och palissadverk från 1250–1260-talen som anlagts runt "borgkullen", en bergplatå 15 meter över den förbiflytande Göta älv. Den eventuella kastalen bör då ha ersatts av en större borg, Lödösehus, vilken bland annat nämns i Erikskrönikan. Den nya borgen var troligen byggd i sten, och tillsammans med omgivande anläggningar bör den ha varit en av rikets starkaste borganläggningar. Inklusive vallgravarna har borgområdet omfattat en yta på cirka 3 hektar, själva borgplatån cirka 50x70 meter, och övriga bebyggelseytor innanför vallgravarna cirka 6 000 m2. Mot de cirka 9 meter breda vallgravarna har vallarna stabiliserats med palissader av tätt ställda decimetertjocka ekstolpar, med upp emot 4 meters längd. Dessutom har vallnålar använts i vallgravens inre palissad, det vill säga spetsade, snedställda pålar under vattenytan för att hindra simmande eller vadande fiender.

Lödösehus var en riksborg, vilket innebar att kronan stod som byggherre. Den skulle vara gränsförsvar mot Norge eftersom riksgränsen gick i Göta älv, vara tillfällig bostad åt den kringresande kungen med sin eskort, samt förvaltningsborg för ett slottslän eller borgfögderi. Det senare innebar att det fanns behov av stora magasin för naturaskatt.

Staden Lödöse hade ingen stadsmur, men vid utgrävningar har konstaterats breda diken, uppenbarligen försedda med vallar, norr och öster om stadsbebyggelsen. Dessutom fanns ytterligare en försvarsanläggning på Tegelkullen söder om staden. Denna har tolkats som en vaktborg, eller stödbefästning, samtida med Lödösehus. Anläggningen bör ha haft mycket god utsikt över Göta älv söderut, i den förväntade anfallsriktningen.

Göteborg Fästningsstaden

Någon gång under den tidigare delen av 1200-talet har Sverige fått tillgång till en korridor utefter Göta älv. Det antas ha skett under en period då Danmark skakades av inre oroligheter, samtidigt som ett stort lerskred vid "Jordfallet", nuvarande tätorten Bohus, blockerade den södra älvarmen vilket gjorde att bara Nordre älv var farbar för handelsfartyg. Möjligen har också "Skårdals skate" i samma skredområde på västgötasidan, ingått som en svensk motprestation till Norge. Birger Jarl var mycket aktiv i Göta älvdalen under mitten av 1200-talet, med flera internordiska möten mellan år 1249–1263, samt hög närvaro i Lödöse under samma period som Lödösehus byggdes ut.

På Gullbergsklippan nära nuvarande Göteborgs centralstation lät den svenske kungen Birger Magnusson anlägga en borg år 1304, som var det första svenska gränsfästet vid Göta älvs mynning. Borgen fick efter klippan namnet Gullberg, och var troligen byggd i trä. Strandängarna vid klippan, Gullbergshed, var en viktig mötesplats för möten mellan företrädare för Sverige, Norge och Danmark, bland annat 1253, 1254 och 1285, men källorna nämner ingenting om någon befästning under 1200-talet.

I början av 1300-talet hade konflikten mellan kung Birger och hans bröder, hertigarna Erik och Valdemar, utvecklats till inbördeskrig. Hertigarna var allierade med kung Håkon V Magnusson i Norge, och hertig Erik hade bland annat fått Älvsyssel med borgen Ragnhildsholmen i förläning. Anläggandet av Gullbergs hus kan därför ses som ett motdrag av kung Birger, för att säkra tillgången till Göta älvs södra utlopp. Den ursprungliga borgen användes troligen bara i några årtionden. Under 1400-talets senare del anlades och förstördes skansar på Gullberg vid flera tillfällen, i samband med belägringar av det näraliggande Älvsborg

Borgen nämns första gången cirka 1330 och låg då på en brant klippö på Hisingssidan av Göta älvs södra gren. Numera är berget, Slottsberget, på grund av landhöjning och utfyllnader landfast. Precis som Gullbergshed var Lindholmarna kungliga mötesplatser redan vid 1200-talets mitt. Borgens funktion var att vara förvaltningsborg, medan Lödösehus fortfarande var den viktigaste svenska militära anläggningen mot väster.

Kung Magnus Eriksson vistades ofta på Lindholmen under 1330-talet. Han var kung både i Sverige och Norge, och skulle enligt fördrag dela sin tid mellan de båda rikena. Detta kunde han göra genom att förutom på Lindholmen, också vistas på den nya norska borgen Bohus knappt två mil norrut. Då kung Magnus gifte sig med Blanka av Namur 1335 fick hon Lödöse fögderi och stad, samt Lindholmen i morgongåva. Vilken omfattning Lödöse-Lindholms slottslän har haft går inte att fastställa, och inte heller var det gränsat mot det andra västgötafögderiet Axvall. Efter 1339 nämns inte Lindholmen längre i skriftliga källor. Stora delar av lämningarna efter borgen förstördes i slutet av 1800-talet, då många villor byggdes på Slottsberget. Genom provgrävningar i området 1962 har lämningarnas storlek kunnat bestämmas. På den ganska brant avgränsade bergplatån har en ringmur anlagts, och inom den en borganläggning med åtminstone en tornbyggnad. Möjligen har ett förborgsområde funnits nedanför kullen, i likhet med Lödöse. Sannolikt har en större del av anläggningens byggnader varit av trä

Göteborg Fästningsstaden

Borgen nämns första gången 1366, och bör ha anlagts tidigare under 1360-talet. Den låg 20 meter över vattnet vid Klippan, nära Göta älvs mynning. Läget innebar att trafiken på älven kunde övervakas, men eftersom borgen ännu i början av 1500-talet var byggd i trä kan den inte sägas ha varit särskilt stark. Detta trots att den under närmare 300 år blev Sveriges huvudfäste mot väster. Älvsborg övertog också Lindholmens roll som förvaltningsborg i Västsverige tillsammans med Axvall, framförallt efter Engelbrektsupproret 1434.

På grund av de många senare ombyggnaderna finns det inga spår kvar av den medeltida borgen, men däremot en unik teckning av den tyske landsknekten Paul von Dolnstein, som deltog i den danske prinsen Kristians anfall mot borgen i juli 1502. Dolnsteins bild visar hur belägrarna slagit upp ett fältläger väst eller sydväst om fästningen, och att man grävt djupa gravar på södra sidan till skydd för soldaterna. Där syns också hur artilleri, både lätta fältslangor och en grov kartov används i skydd av skanskorgar. Även om fästningens svenska garnison var välbeväpnad med kanoner och olika slags handbössor kapitulerade man vid denna belägring efter tre dagar.

Enligt Dolnsteins information till teckningen nämns att "slottet är av trä och taket täckt med jordtorv". I den höga anläggningen med Klippans branta sluttningar "har alla fönstren dunderbössor" enligt Dolnstein. På borgplatån verkar det inte finnas några stenbyggnader, utom möjligen ett torn på norra sluttningen. Både ringmuren runt anläggningen och borgkärnan verkar vara byggd med liggande timmer. Ringmuren har sju torn, av vilka det tredje från vänster är försett med en loftgång till huvudborgen. Det andra tornet från höger är kraftigare än de andra och har en ytterport med en lång träbro som leder fram till det. Borgen brändes vid detta tillfälle, och därefter brändes den återuppbyggda borgen ännu en gång, innan Gustav Vasa började bygga Älvsborg i sten och med vallgrav 1529 för att lättare stå emot artilleri. Medeltidsborgen var en oregelbunden anläggning med max 50 meters sida, och den med sten utbyggda anläggningen var flera gånger större

På Gustav Vasas tid började anläggningen benämnas som slott. Kungen ansåg att "Det är hamnen och nyckeln för alla dessa landsändar till Västersjön, och porten mellan Norge och Halland." Under Nordiska sjuårskriget anfölls Älvsborg på sensommaren 1563. Trots en besättning på 700 man, 46 kanoner, 85 nickhakar och mat för två månader, gav fästningskommendanten Erik Kagge upp efter fyra dagars belägring. Detta sedan danskarna skjutit hål i Älvsborgs östra mur och förberedde stormning. Slottet återlämnades 1571 efter Älvsborgs första lösen, och under Johan III:s regeringstid byggdes Älvsborg ut med bastioner och befästningsverk enligt den italienska befästningsskolan.

Under 1400-talet började man från norsk sida att ta upp tull vid passage av Bohus eftersom det på den platsen var norskt område på båda sidor av Göta älv. När Lödöses roll, bland annat på grund av detta, kraftigt försvagades beslöt det svenska riksrådet år 1473 att flytta staden Lödöse närmare älvmynningen.

Den längre västerut liggande Älvsborg var då i svensk besittning, och det var viktigt för kungamakten att ha fri passage ut mot västerhavet. Danskar och norrmän var däremot angelägna om att säkerställa förbindelserna mellan Halland och Bohuslän. Den nya svenska staden vid Säveåns utlopp kallades Nya Lödöse, och det för handeln gynnsammare läget gjorde att staden vid 1500-talets början hade blivit en av landets viktigaste städer. Men det bättre läget gjorde också att staden var extremt utsatt för krigshandlingar, och därför förstördes många gånger.

Staden var omgiven av en halvcirkelformad vall med vallgrav, och Gustav Vasa klagade åtskilliga gånger på att stadens borgare inte skötte underhållet. År 1539 rasade ett stycke av stadsvallen, och drog med sig några gårdar, vilket leder till diskussioner om att återigen flytta staden till en mera lättförsvarad plats. Vallen reparerades och höjdes samma år. I dokument från 1544 nämns en rundel i anslutning till vallen, det vill säga en tidig form av bastion.

Göteborg Fästningsstaden

Arkeologer har haft olika åsikter om det funnits en eller flera skansar i anslutning till Nya Lödöses stadsvall. Var den, eller de, i så fall skulle varit belägna har inte kunnat bestämmas, vare sig med hjälp av arkeologiskt eller skriftligt material. Däremot har stadsvall och vallgrav påträffats vid grävningar. Bland annat grävdes synliga rester av vallen ut 1916. Dessa grävningar antydde att vallen varit byggd av torv, med stenskoning ut mot vallgraven. Vid Gamlestadstorgets norra del konstaterades att vallgraven varit 2 meter djup och 20 meter bred. Eftersom staden hade dåliga grundförhållanden och ingen rustbädd har påträffats, var den av torv byggda vallen troligen inte högre än tre meter.

I samband med att stadsvallen rasade 1539, skrämde Gustav Vasa Nya Lödöses borgare med faran från den avsatte Kristian II, som några år tidigare anfallit Götaälvdalen från sin exil i Nederländerna. Kungen menade att genom att flytta staden till en plats nära Älvsborgs slott så skulle de dra nytta av varandra, och gemensamt bli en säkrare plats än vad de utgjorde var för sig. Enligt kungens förslag skulle en stadsmur innesluta "det högsta berget uppå den södra sidan av slottet". Han syftade troligen på Sannahöjden, där dåtidens artilleri kunde placeras och skjuta rakt ner på Älvsborg. "Så kunde staden beskydda slottet, och slottet staden igen" enligt Gustav Vasa. Stadsflytten verkställdes 1547, till området sydväst om Älvsborgs slott vid nuvarande Älvsborgsbrons södra landfäste. I samband med danskarnas anfall mot Älvsborg 1563 brändes den nya Älvsborgs stad av svenskarna, för att inte kunna utnyttjas av fienden. Platsen övergavs efter kriget och Nya Lödöse byggdes återigen upp på sin gamla plats vid Säveån 1571. I början av 1600-talet hade staden fyra stadsportar, som 1611 beordrades minska till två

På order av Karl IX anlades i början av 1600-talet en stad på Hisingen mitt emot Älvsborgs slott, i nuvarande stadsdelen Färjestaden. Denna Karl IX:s Göteborg hade holländare som målgrupp, med privilegier utfärdade 1607, som bland annat innebar tillstånd att bygga en reformert kyrka. Ingen ämbetsman på Älvsborg, eller återuppbyggda Gullberg, hade heller bestämmanderätt över stadens innevånare. Det styrande rådet bestod enbart av holländare, och staden hade också skattefrihet under 20 år.

Befästningsarbetet runt den nya staden leddes av holländaren Nicolaus de Kemp. Arbetet med en vallgrav i halvcirkel runt staden, och en stadsvall innanför enligt samma modell som i Nya Lödöse, pågick under resten av stadens existens. Planer på för den tiden moderna befästningar som finns på Krigsarkivet, med fem- eller sexuddiga murverk, genomfördes aldrig.

Göteborg
Fästningsstaden

Lödösehus sedd från sydväst (Göta älv). Modell på Lödöse museum

Del av inre vallgraven på Lödösehus, med dubbel palissad och vallnålar, från utgrävningar 1916-1920.

Trärelief på Lödöse museum av staden Lödöse cirka år 1300, vy från söder.

Trärelief på Lödöse museum av staden Lödöse cirka år 1300, vy från söder.

Karta över gränser, medeltida borgar och städer i Göta älvs mynning fram till 1612. Rött: Norska borgar, Orange: Norska städer, Lila: Svenska borgar, Grönt: Svenska städer

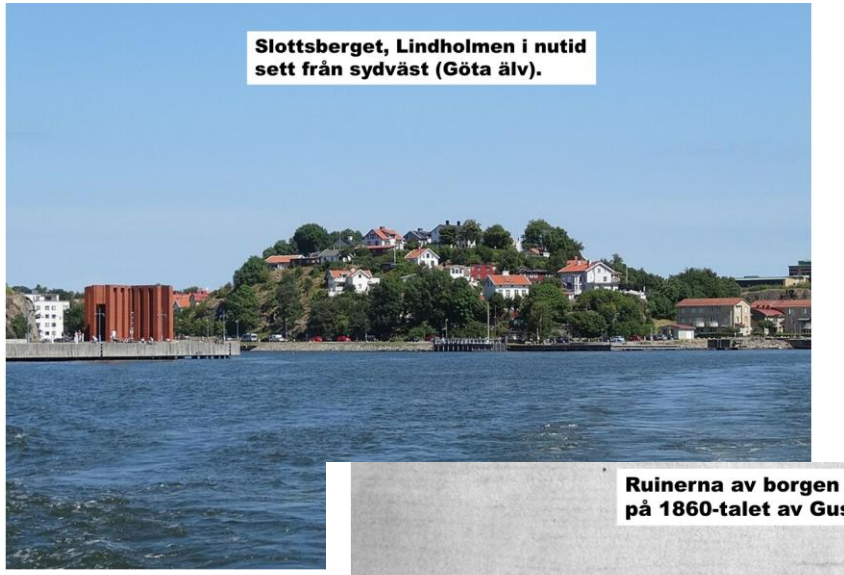

Slottsberget, Lindholmen i nutid sett från sydväst (Göta älv).

Ruinerna av borgen Lindholmen, tecknade på 1860-talet av Gustaf Brusewitz.

Slottsberget, Lindholmen i nutid sett från sydväst (Göta älv).

Ruinerna av borgen Lindholmen, tecknade på 1860-talet av Gustaf Brusewitz.

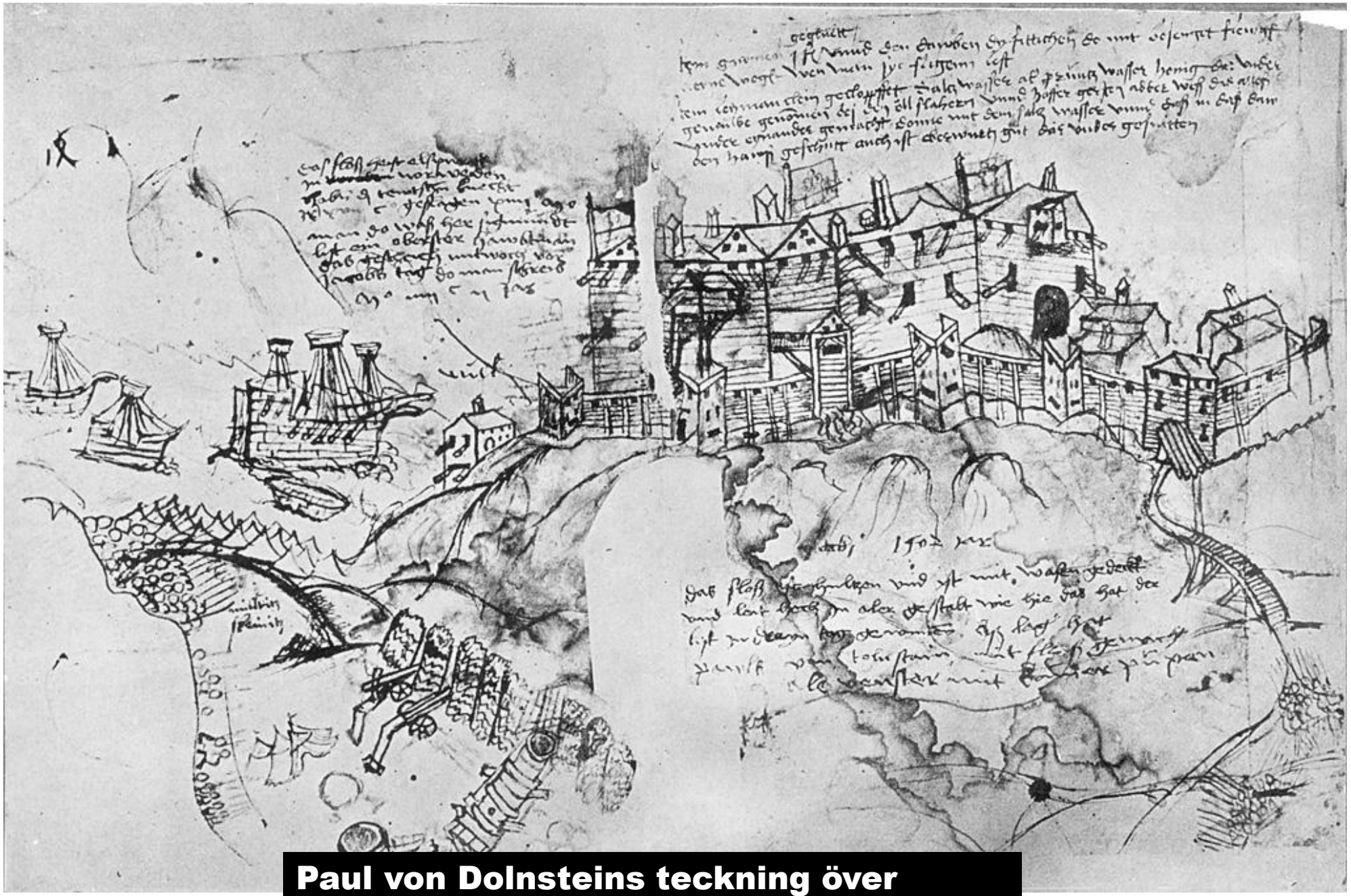

Paul von Dolnsteins teckning över belägringen av Älvsborg i juli 1502.

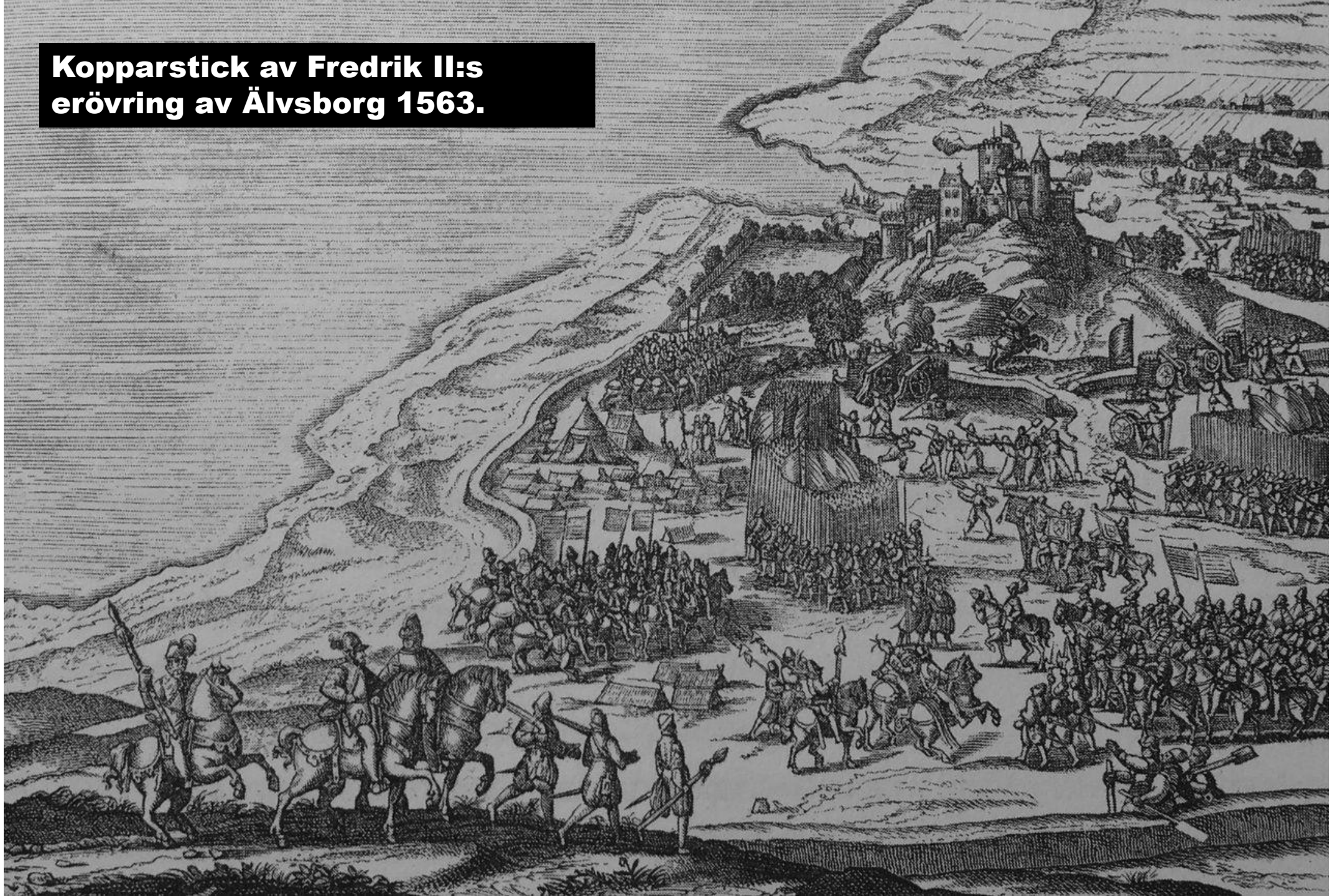

Kopparstick av Fredrik II:s erövring av Älvsborg 1563.

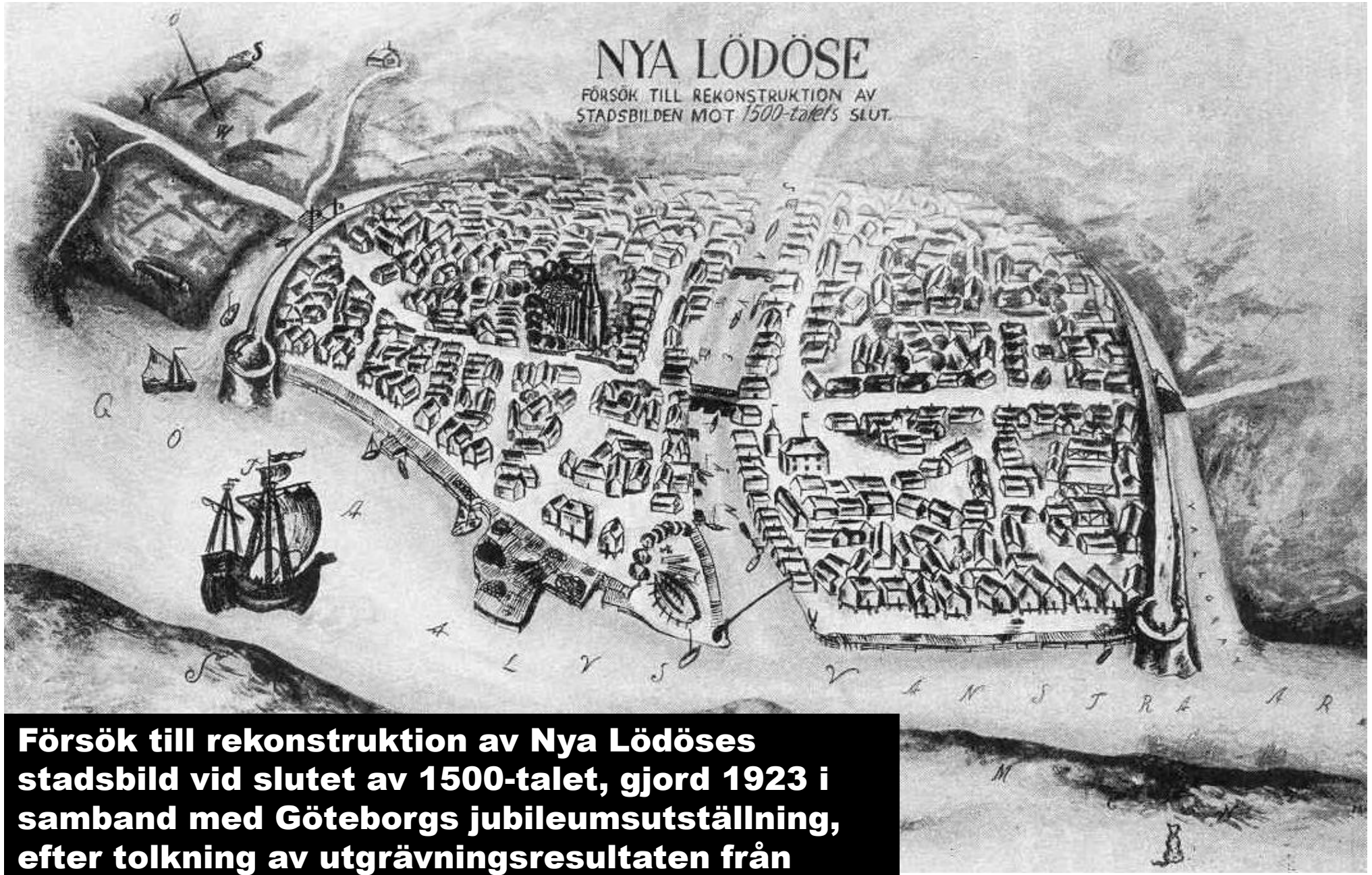

Försök till rekonstruktion av Nya Lödöses stadsbild vid slutet av 1500-talet, gjord 1923 i samband med Göteborgs jubileumsutställning, efter tolkning av utgrävningsresultaten från Gamlestaden under första världskriget.

Modern version av Nya Lödöse med stadsvall i samband med utställningen "Den vandrande staden". Lekmodellens version av den låga bebyggelsen är inte exakt placerad. Husen är fästade med magneter och kan flyttas omkring av besökarna

Våren 2015 hittade arkeologer resterna av en palissad med tätt ställda stolpar, vid Nya Lödöses sydvästra stadsgräns, i linje med gröna pilen. Den röda pilen anger yttre kanten av den utanför liggande, drygt 10 meter breda vallgraven. Raderna av grövre stockar är ett gammalt fundament till betonggolv från tidigt 1900-tal.

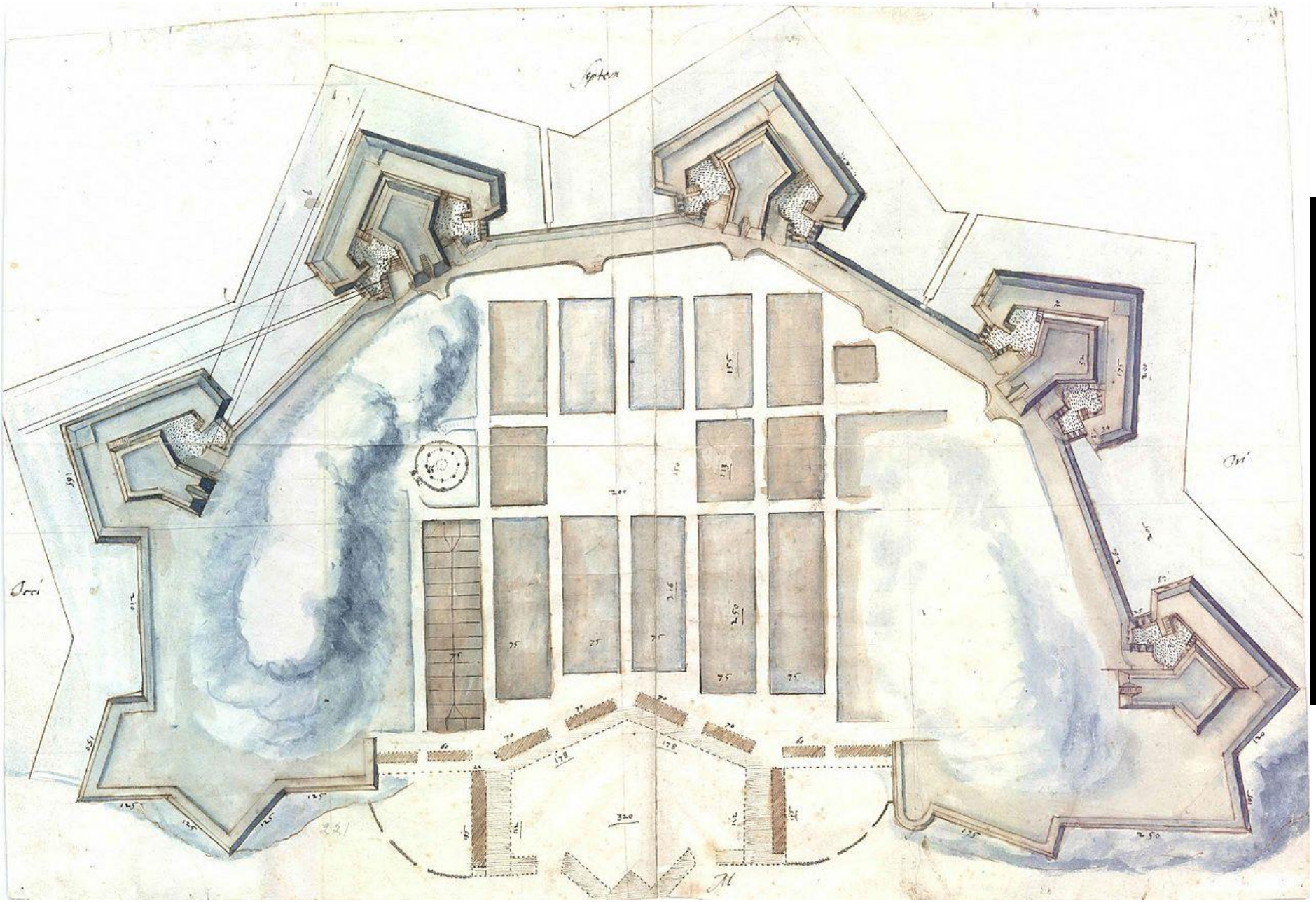

Fler detaljer
Förslag till befästningar runt Karl IX:s Göteborg 1609. Kartan visar försvaret av hamnen i nederkant, och bastioner med högverk, kavaljerer, för att öka försvarsförmågan. Förslaget hann inte genomföras.

Nationalromantisk bild över belägringen av Gullberg, där Emerentia Pauli för befäl över kvinnorna som häller kokande lut över anfallande danskar. Efter målning av Gustaf Brusewitz (1873)

Den utbyggda vasaborgen Älvsborg, sedd från sydöst. Modell på Göteborgs Stadsmuseum.

Den utbyggda vasaborgen Älvsborg, sedd från sydöst. Modell på Göteborgs Stadsmuseum.

På östra sidan av Gullbergsklippan syns fortfarande, mitt i bilden, några rester av Gullbergs fästning. Till höger, utanför bild, minner platsen "Svingeln" också om Gullbergs yttre befästningar.

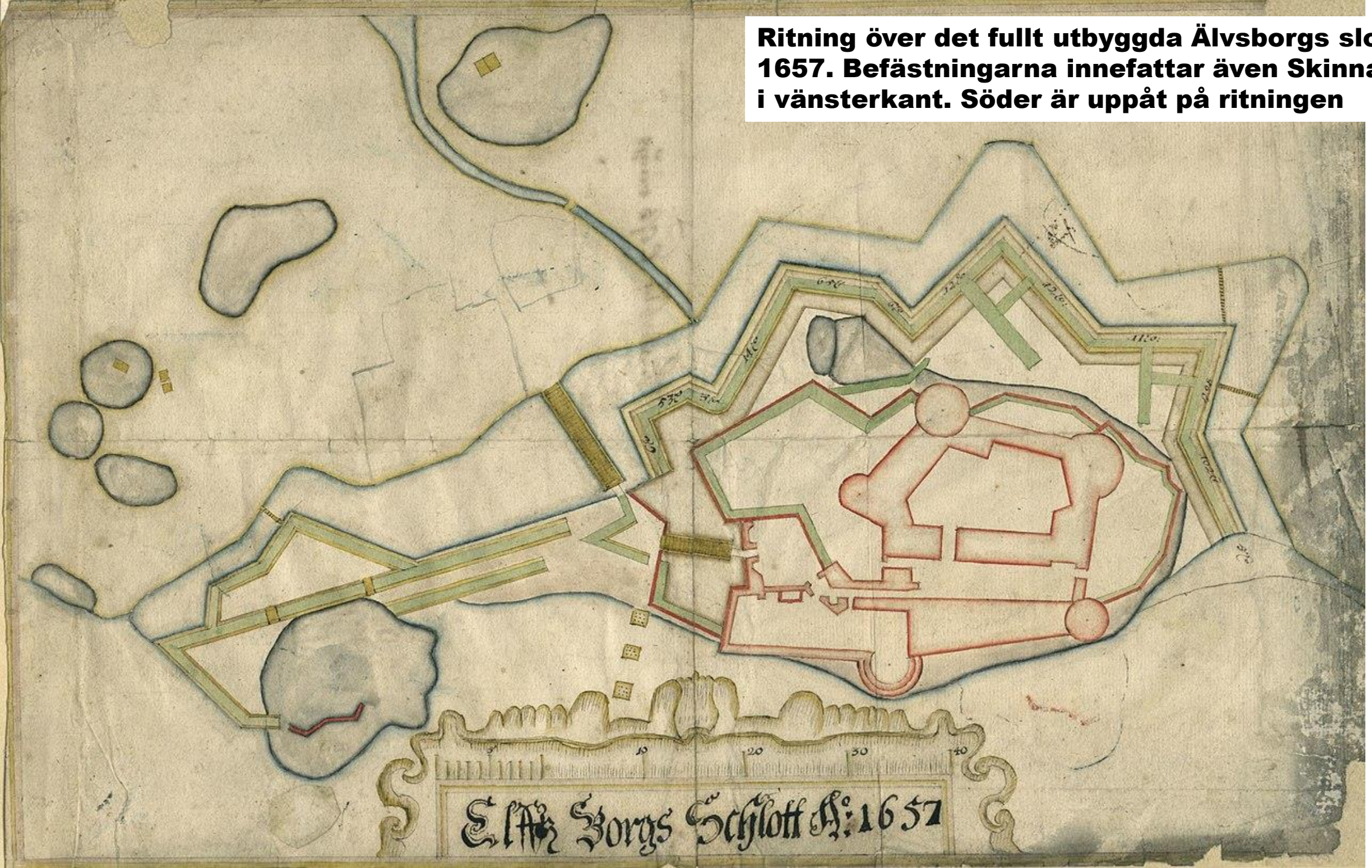

Ritning över det fullt utbyggda Älvsborgs slott år 1657. Befästningarna innefattar även Skinnarklippan i vänsterkant. Söder är uppåt på ritningen

Gamla Älvsborgs borgklippa, med den tidigare Toppsockerfabriken i det nutida Klippan-området, sett från Göta älv.

Fler detaljer

Förslagsritning från 1624 över det nyanlagda Göteborg. I de östra delarna av staden är ett citadell, en sluten befästning, planerad i närheten av nuvarande Centralstationen och huvudvallen är där provisorisk. Söder är uppåt på ritningen.

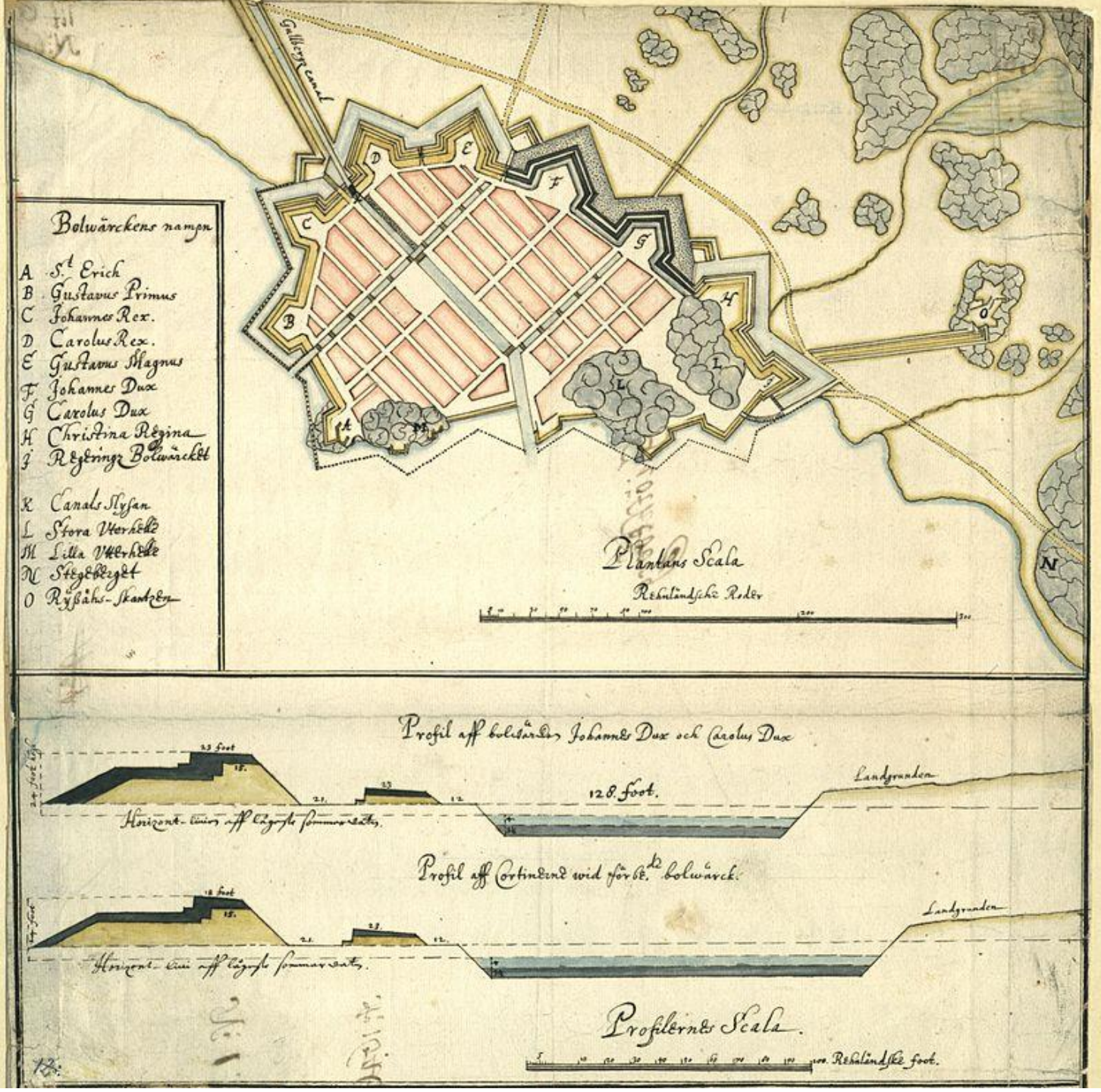

Göteborgs stadsfästning år 1646, med plan och profiler av fästningsvallarna. Mörk färg anger var arbete utförts under sista året. Söder är uppåt, och längdmåtten är angivna i Rhenländska roder, respektive Rhenländska fot.

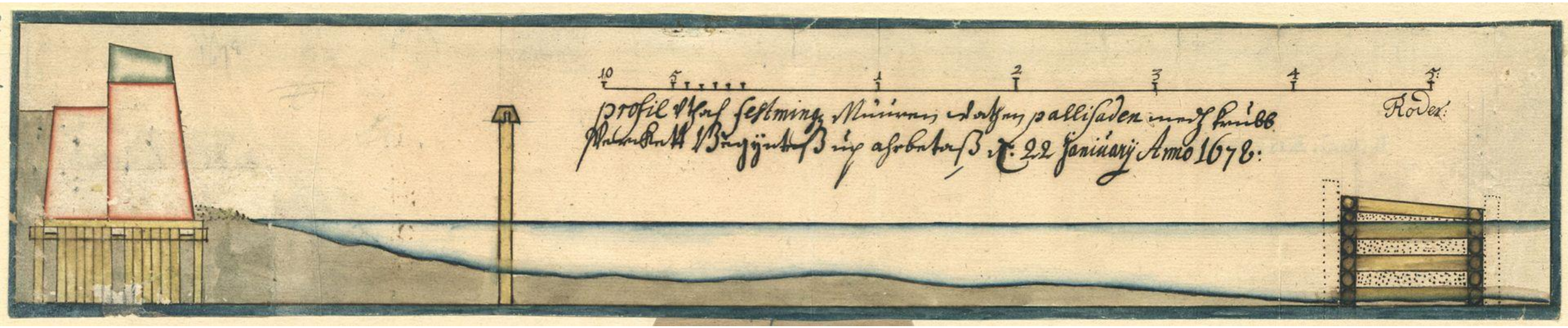

Fler detaljer

Profilritning från 1678 över Göteborgs försvarsanordningar vid Göta älv. De innefattar den pålade fästningsmuren, vattenpalissad och krubbverk.

Aktiva befästningar runt Göteborg i samband med Hannibalsfejden 1644-1645

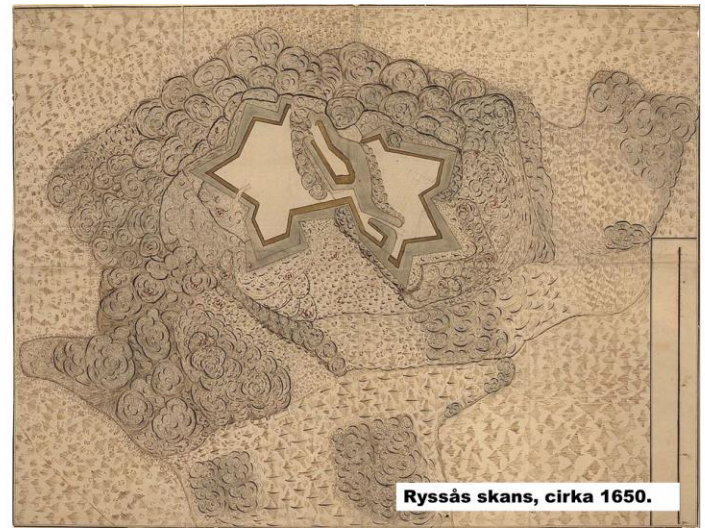
Ryssås skans, cirka 1650.

Detalj av karta från 1682 över Göta älv norr om Göteborg, med gamla befästningar inklusive Pulitz skans, inringade. Den hästskoformade gamla vallgraven från Nya Lödöse, och vallgravar från gamla Gullbergs fästning syns fortfarande. Väster är uppåt på kartan.

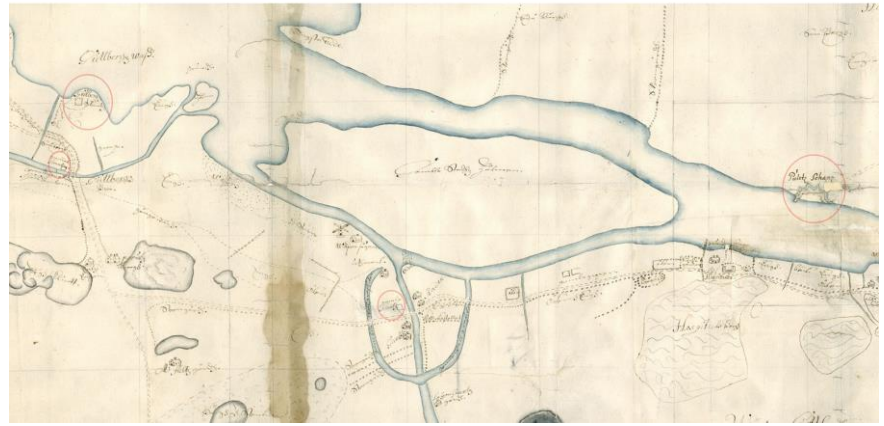

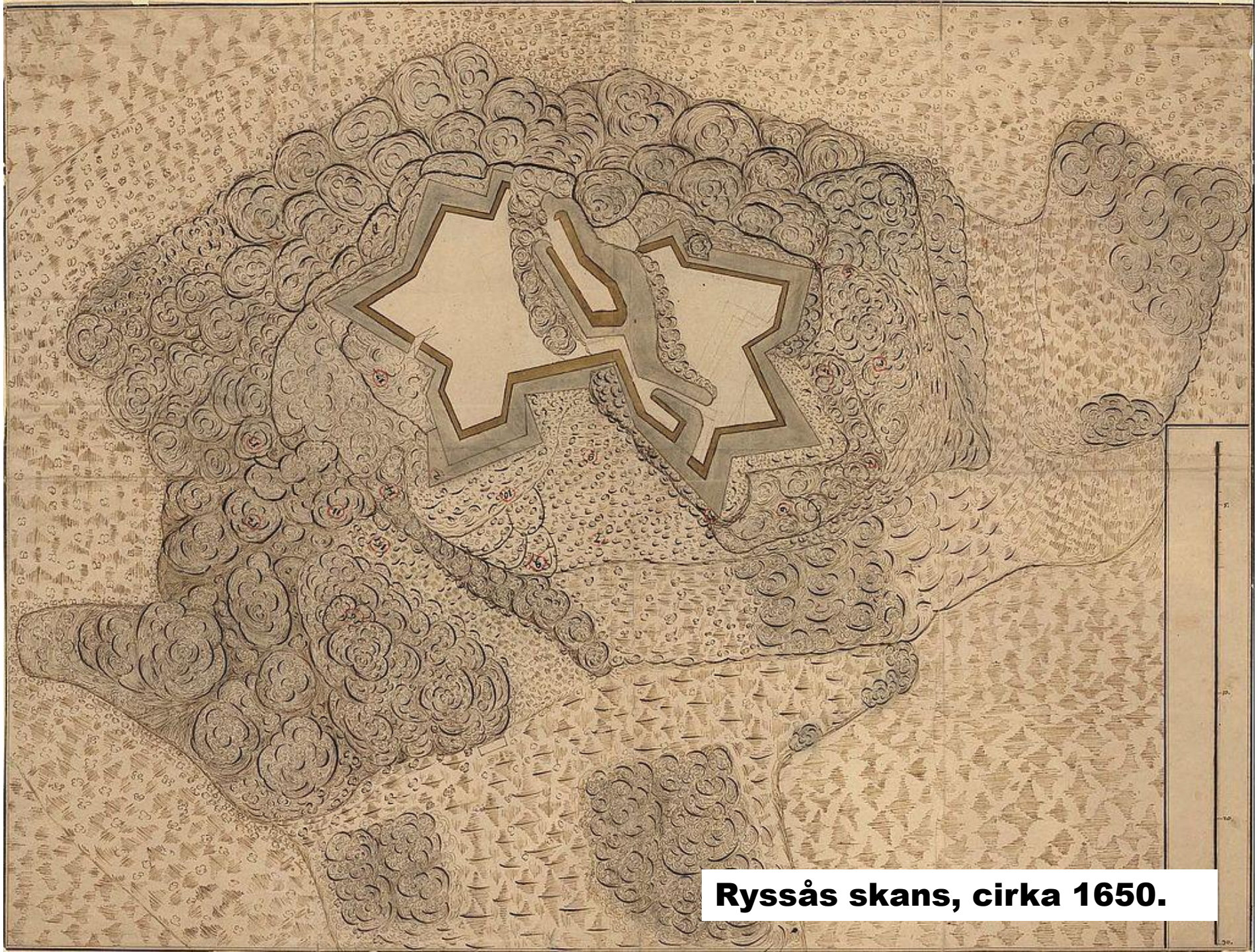

Ryssås skans, cirka 1650.

Detalj av karta från 1682 över Göta älv norr om Göteborg, med gamla befästningar inklusive Pulitz skans, inringade. Den hästskoformade gamla vallgraven från Nya Lödöse, och vallgravar från gamla Gullbergs fästning syns fortfarande. Väster är uppåt på kartan.

Karta över Fredrikshamns skans, vid Dyngviks krog på Hisingen år 1782.

Befästa fältlägret vid Ellesbo på en situationskarta från augusti 1645.

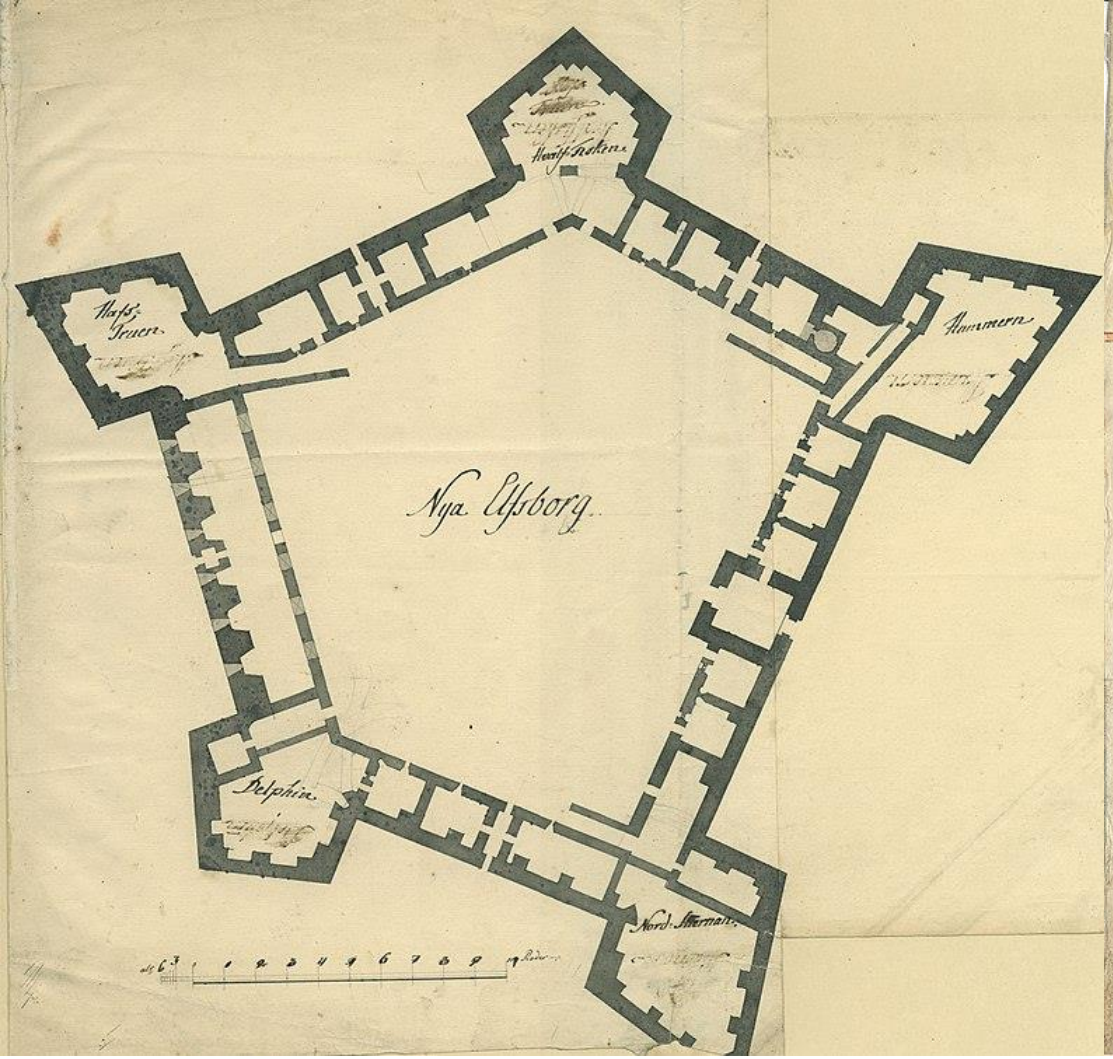

Ritning över den femhörniga bastionsfästningen Nya Älvsborg, år 1679. Yttermurarna är förstärkta i de förväntade anfallsriktningarna väster, uppåt på kartan, och söder.

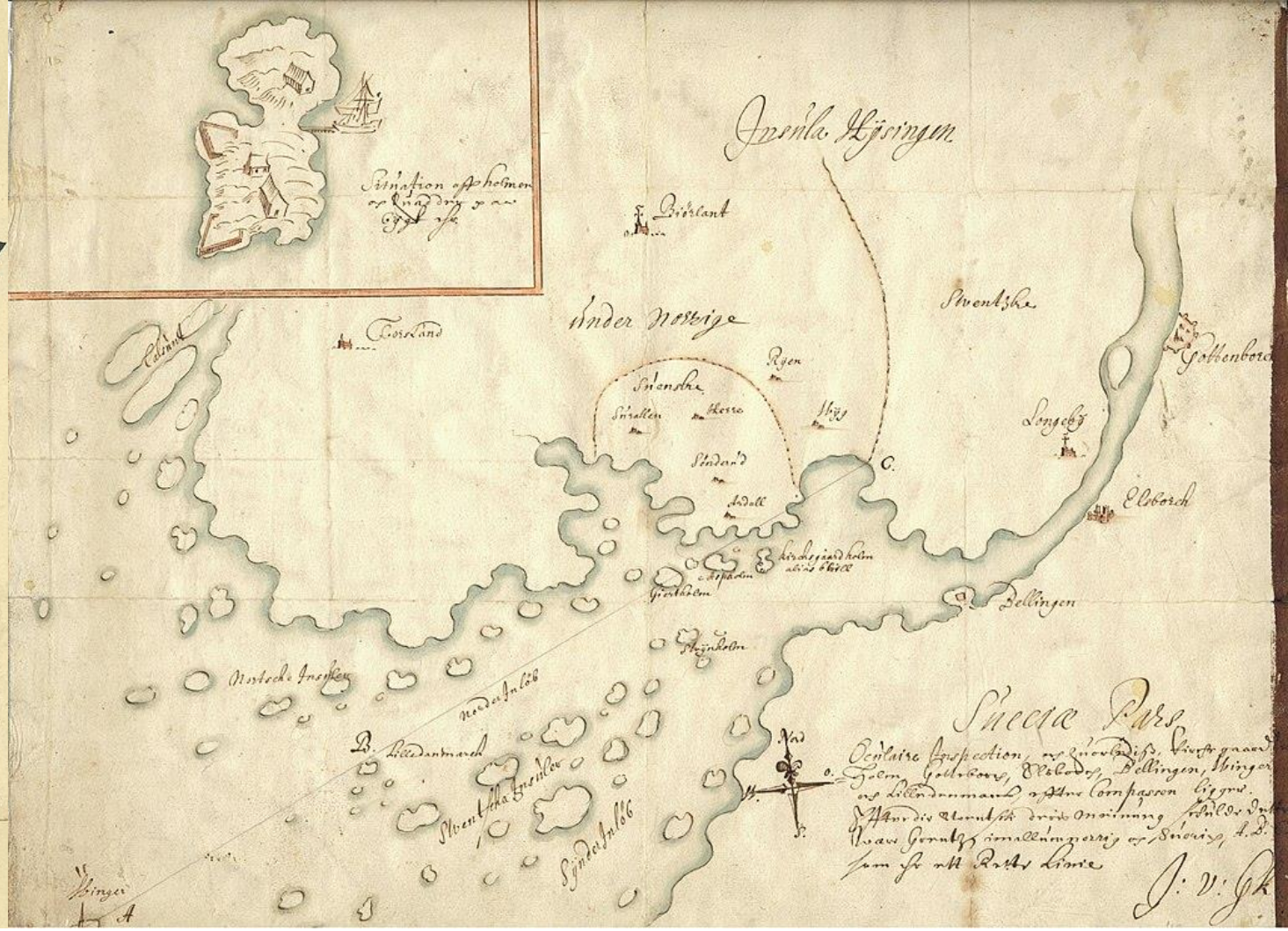

På en norsk karta över Göta älvs mynning från cirka 1650, har den dansk-norske militäringenjören Isaac van Geelkerck också tecknat de tillfälliga svenska befästningarna på Kyrkogårdsholmen i kartans övre vänstra hörn. Delar av Hisingen tillhörde Norge fram till 1658, och riksgränsen mellan länderna gick igenom ön Danaholmen (Lilla Danmark).

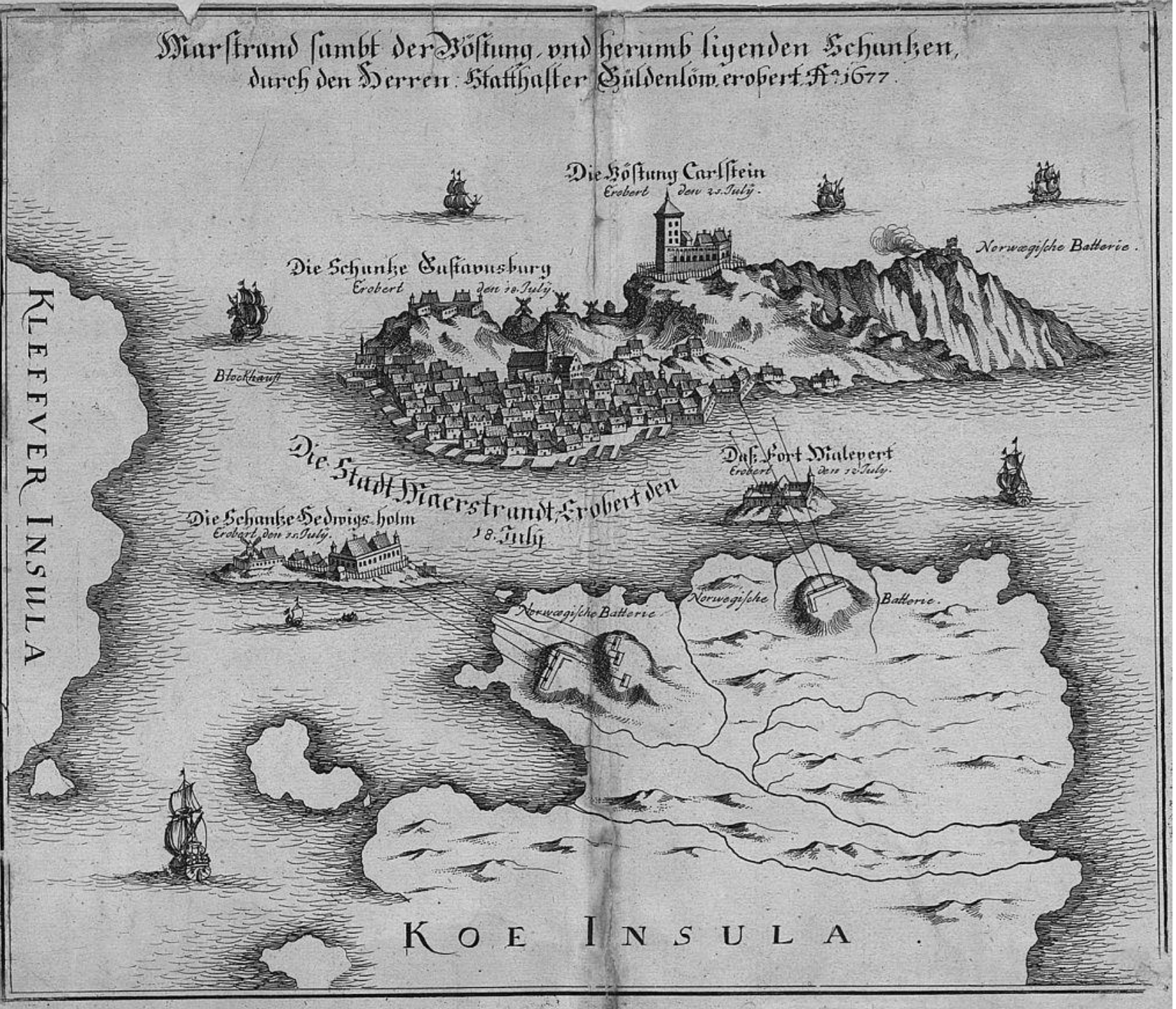

En norsk här under Gyldenløves befäl erövrar Marstrand och Karlsten sommaren 1677. Kopparstick från 1700.

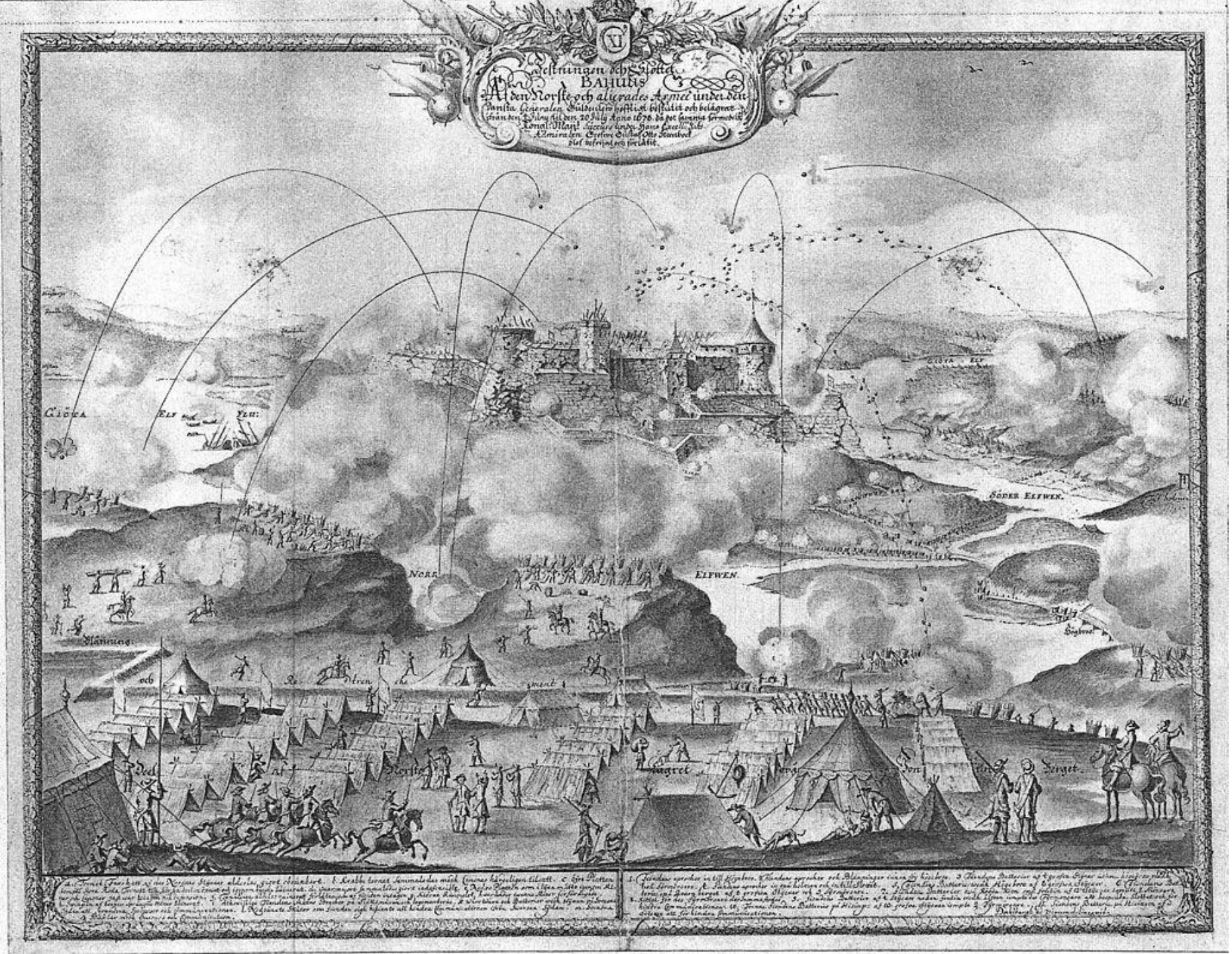

Bohus fästning sedd från det norska lägret på berget Fontin vid Kungälv under belägringen 1678. Tecknat i efterhand av Erik Dahlbergh.

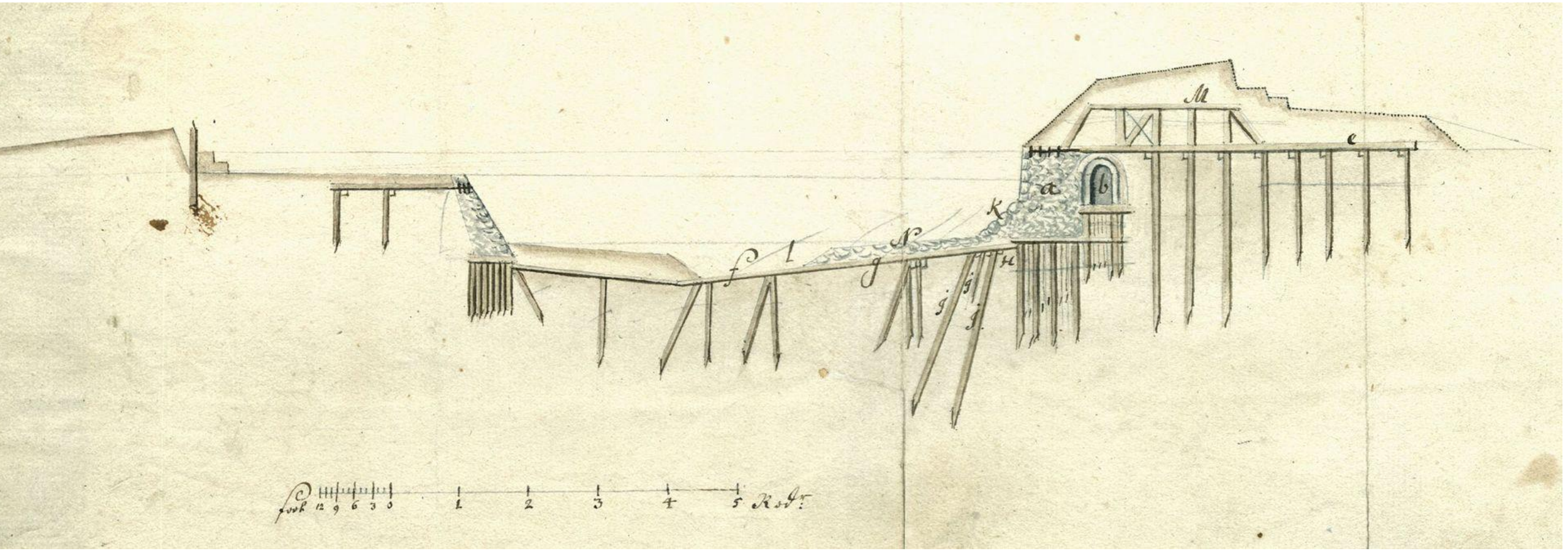

Profilritning med förslag till ravelin i Göteborg från cirka år 1700. På vallgravens innersida, eskarpen, finns en stenklädd kant, berm ((K) på ritningen), för att fördela trycket från vallen. Utanför vallgravens stenklädda yttersida, konteskapen, finns en förbindelseväg kallad betäckta vägen, där försvararna kan förflytta sig i skydd. Utanför palissaden i vänsterkant finns fältvallen, ett förpreparerat svagt sluttande område.

Ny Älvsborg sedd från näraliggande Stora Aspholmen cirka år 1700. Ur Dahlberghs Svecia Antiqua et Hodierna

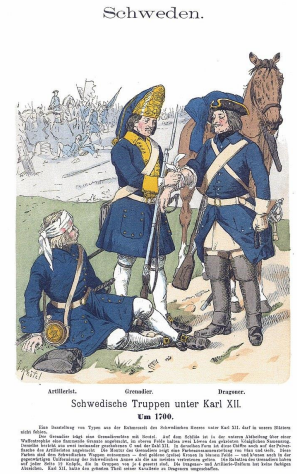

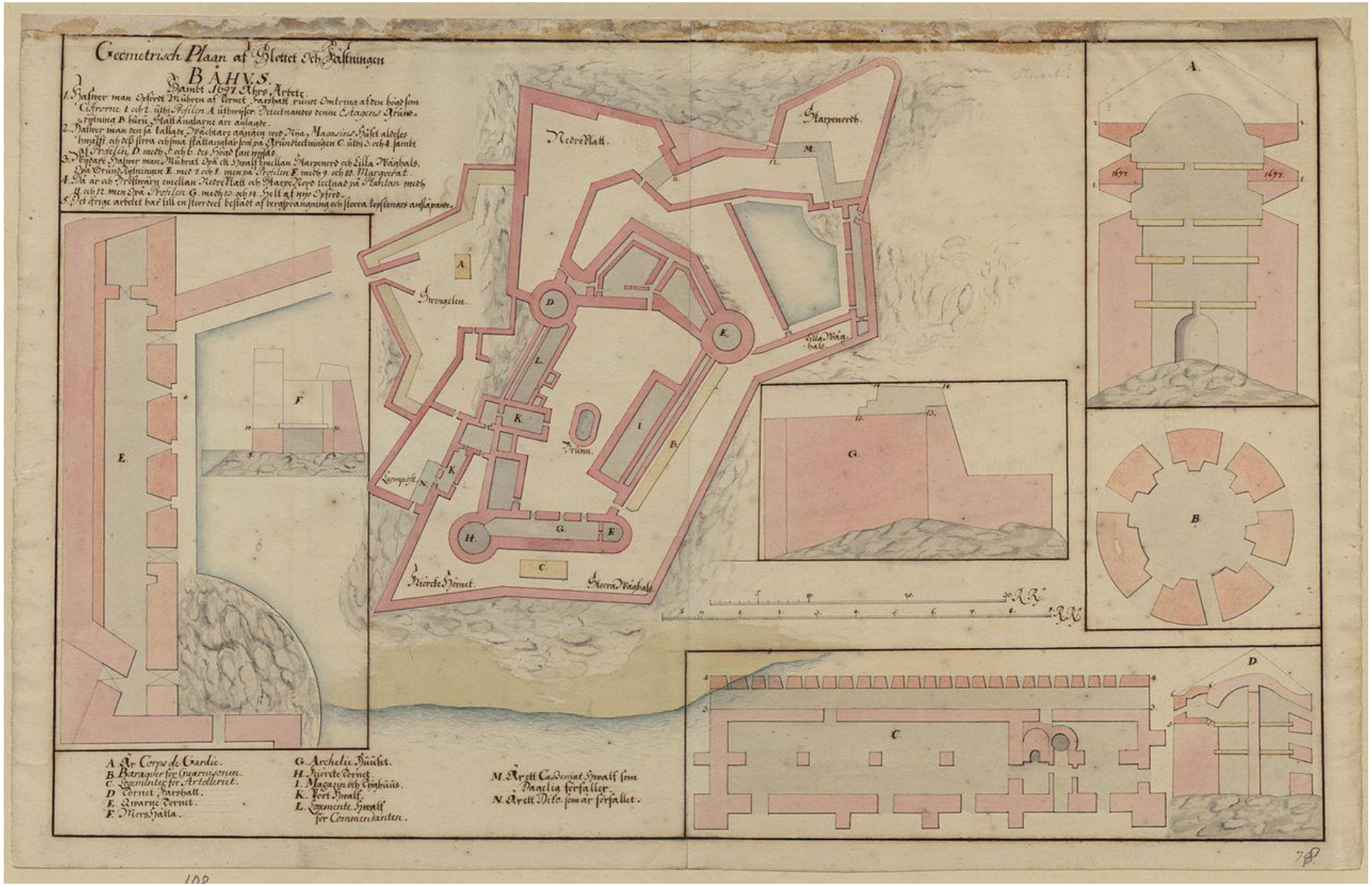

Redovisning över restaureringsarbetet på Bohus fästning från 1697.

Karlstens fästning sedd från söder, på ritning från 1716

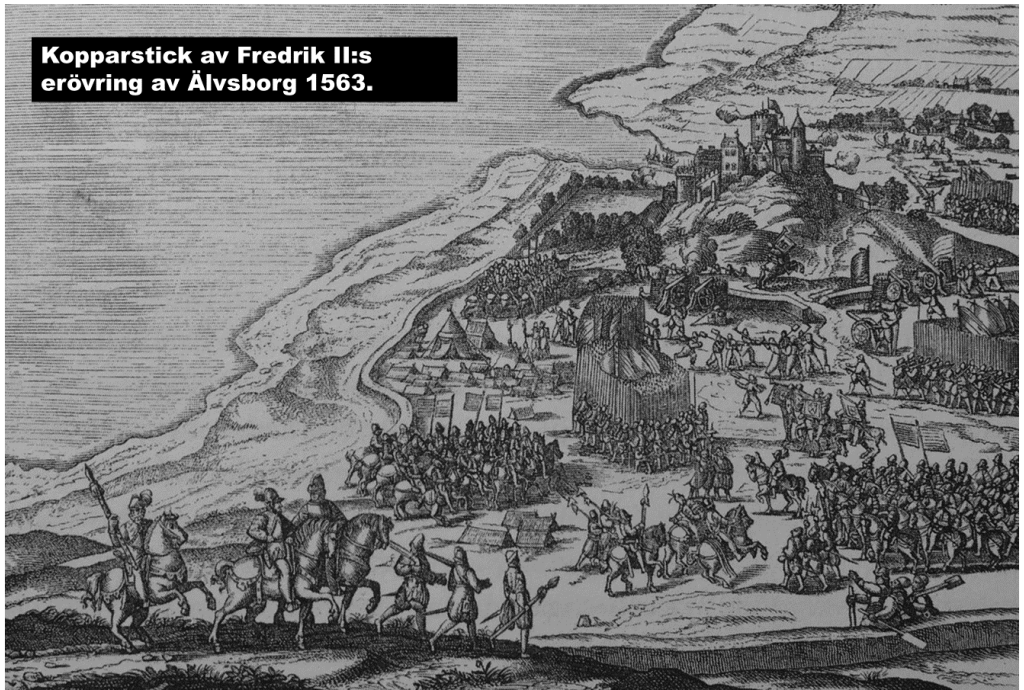

Kopparstick av Fredrik II:s erövring av Älvsborg 1563.

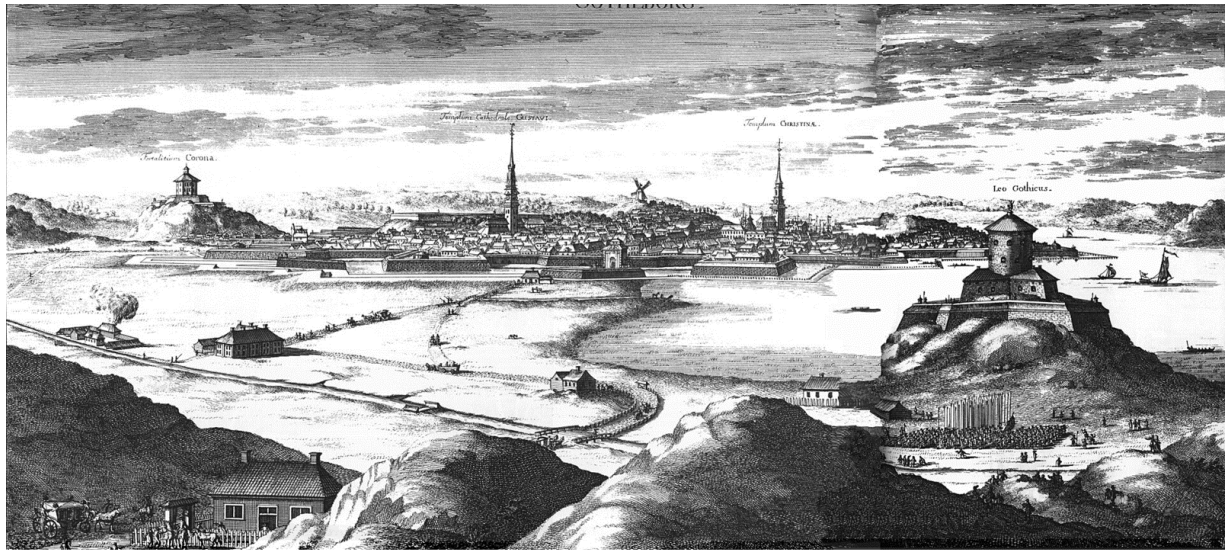

Gullbergsklippan med Skansen Lejonet syns i högerkant på denna bild över fästningsstaden Göteborg från cirka år 1700. Ur Svecia Antiqua et Hodierna

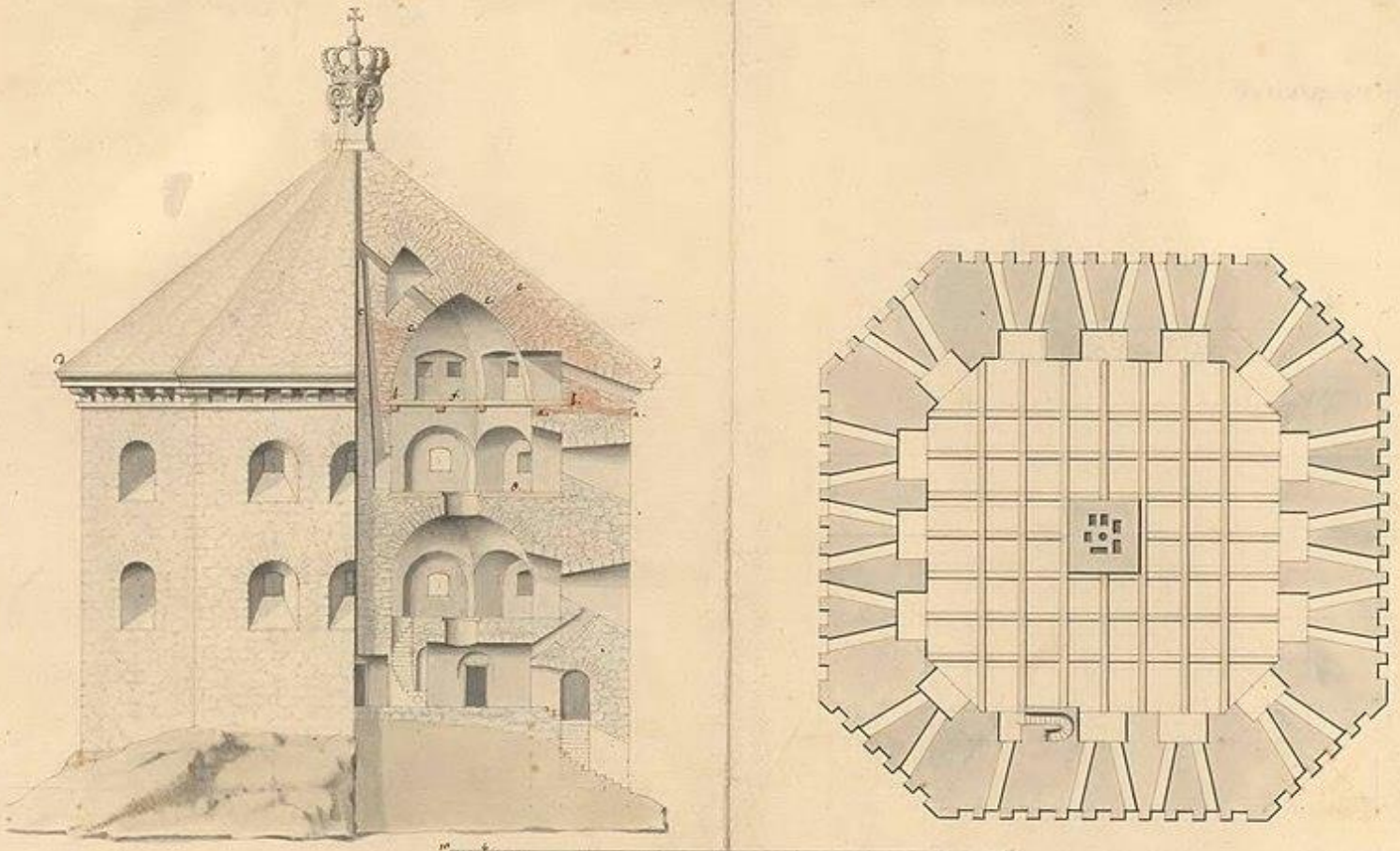

Scala of 20 fod[er] uti fot på vm Rijnl. Rodh.

Relation öfwer det arbete som åhr skiedt på Tornet Cronan på Rysåsen för åhren 1696. och 97.

Secan Tornet war näsan til sin höjd i Dee förre åhren opförd hafwer man efter Statens inrättning begynt att anskaffa Materialierne til det åhra och öfwerige hwalfwet och 1696. begynt att tilhimbra alla rum wed n:r. Inlagd magtbiel[kar]na b. dem förnämst uti mähren på behörig stellen medh Pina wäll för händen samt selfwa hwalfwet rundt om kring tornet medh des Lunetter och machicoller fåhögt opförde som det röth anlagde på Profilen medh c. bokstawar. Fullände 1697. åhr hafwer mer-bemält hela hwalfwet til sin fulkomblighet, det öfwerplanerat samt Listan medh des Quarter rundt om kring förfärdigat. Cronan medh des ornament af trää tilförfärdigat, hwilken och medh alla öfwer dragna skåt allenast täckningen wid dören af lik eller Kopper öfwer pier, hafwa. Om man til den ända in mähret och medh liten befästat sjelfwa Skiellerne d. samt Planerne til öfwer Klädningen opbandlat och til tornet i röth för wor lagdt som i winter skulle kiöras och kastes. Gelfwen eller Trä. ningen i bygg Cronone med Tack p. Forbliffwer ährende, til Du hwalfwet hwa tagit mehra tor na. til sig och dåra hwalfwens med dis Sydder Rätt bestyras. Wi Dig i förstningen behörigen skal och wi. orsaka blifwa. I det öfrigt tilhanfö[r] nåra Kiende Tornet och Profil samt Grändritning af öfwerste Etagen hwa hela Tornet alla Delar bestaffat åhr.

Göthebory den 17. octob 697.

Rijmsnijder.

Paul Leijonsparres redovisning av 1696-1697 års arbeten på Skansen Kronan. Anläggningen är nästan färdig, och redovisningen gäller takarbeten (rödmarkerat), och översta våningens skyttegalleri.

Schweden.

Artillerist. Grenadier. Dragoner.

Schwedische Truppen unter Karl XII.

Um 1700.

Eine Darstellung von Typen aus der Ruhmeszeit des Schwedischen Heeres unter Karl XII. darf in unsern Blättern nicht fehlen.

Der Grenadier trägt eine Grenadiermütze mit Beutel. Auf dem Schilde ist in der unteren Abtheilung über einer Waffentrophäe eine flammende Granate angebracht, im oberen Felde halten zwei Löwen den gekrönten Königlichen Namenszug. Derselbe besteht aus zwei ineinander geschobenen C und der Zahl XII. In derselben Form ist dieses Chiffre auch auf der Pulverflasche des Artilleristen angebracht. Die Montur des Grenadiers zeigt eine Farbenzusammenstellung von Blau und Gelb. Diese Farben sind dem Schwedischen Wappen entnommen — drei goldene (gelbe) Kronen in blauem Felde — und können auch in der gegenwärtigen Uniformirung der Schwedischen Armee als die am meisten vertretenen gelten. Die Rabatten des Grenadiers haben auf jeder Seite 12 Knöpfe, die in Gruppen von je 4 gesetzt sind. Die Dragoner- und Artillerie-Uniform hat keine farbigen Abzeichen. Karl XII. hatte den größten Theil seiner Kavallerie zu Dragonern umgeschaffen.

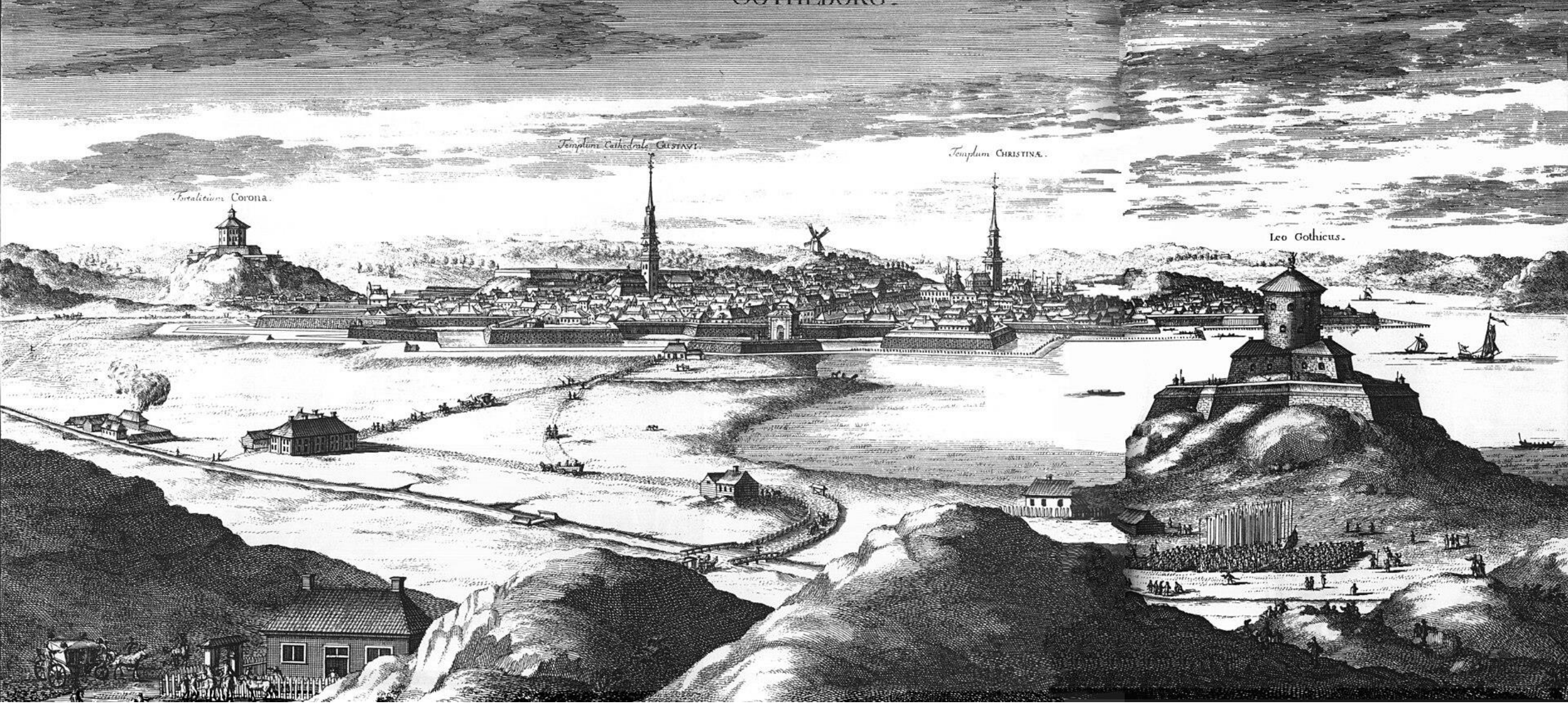

Gullbergsklippan med Skansen Lejonet syns i högerkant på denna bild över fästningsstaden Göteborg från cirka år 1700. Ur Svecia Antiqua et Hodierna

Aktiva befästningar runt Göteborg i samband med Stora nordiska kriget 1700-1721

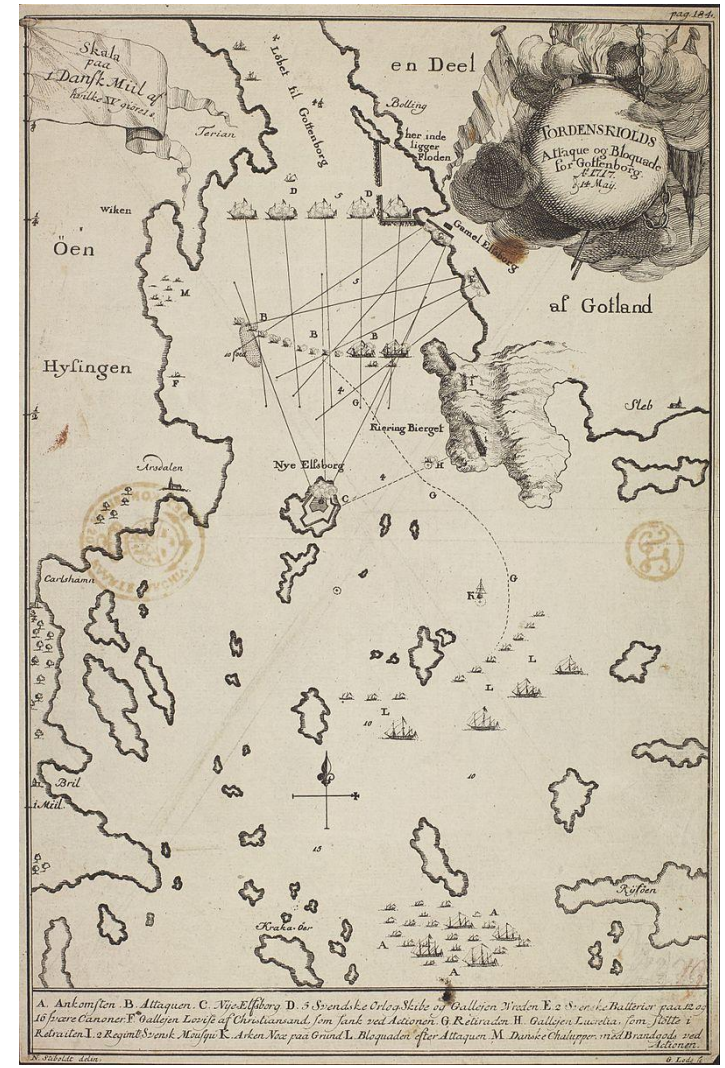

Dansk planritning, delvis på tyska, över den erövrade fästningen Christiansten i Marstrand 1719. Längdskala i danska fot.

Samtida beskrivning av Tordenskjolds anfall mot Nya Älvsborg i juli 1719.

Samtida beskrivning av Tordenskjolds anfall mot Nya Älvsborg i juli 1719.

Rya Nabbe till höger, och Lilla Billingen med Nya Varvet till vänster, sett från Älvsborgsbron. Bortom containerkranarna i Skandiahamnen ligger fästningen Nya Älvsborg.

Spår av Kippholmens skans vid Nordre älvs mynning kan fortfarande ses i terrängen.

Rya Nabbe till höger, och Lilla Billingen med Nya Varvet till vänster, sett från Älvsborgsbron. Bortom containerkranarna i Skandiahamnen ligger fästningen Nya Älvsborg.

Dansk situationskarta över göteborgsområdet våren 1719. Danska örlogsfartyg spärrar Göta älv och norra skärgården, medan svenska örlogsfartyg ligger orustade i Marstrand. Kanonbatterier och vattendjup (i famnar och fot) redovisas också.

Karta över befästningarna i Göta älvs mynning, uppritad i samband med den danska attacken mot Nya Varvet i september 1719.

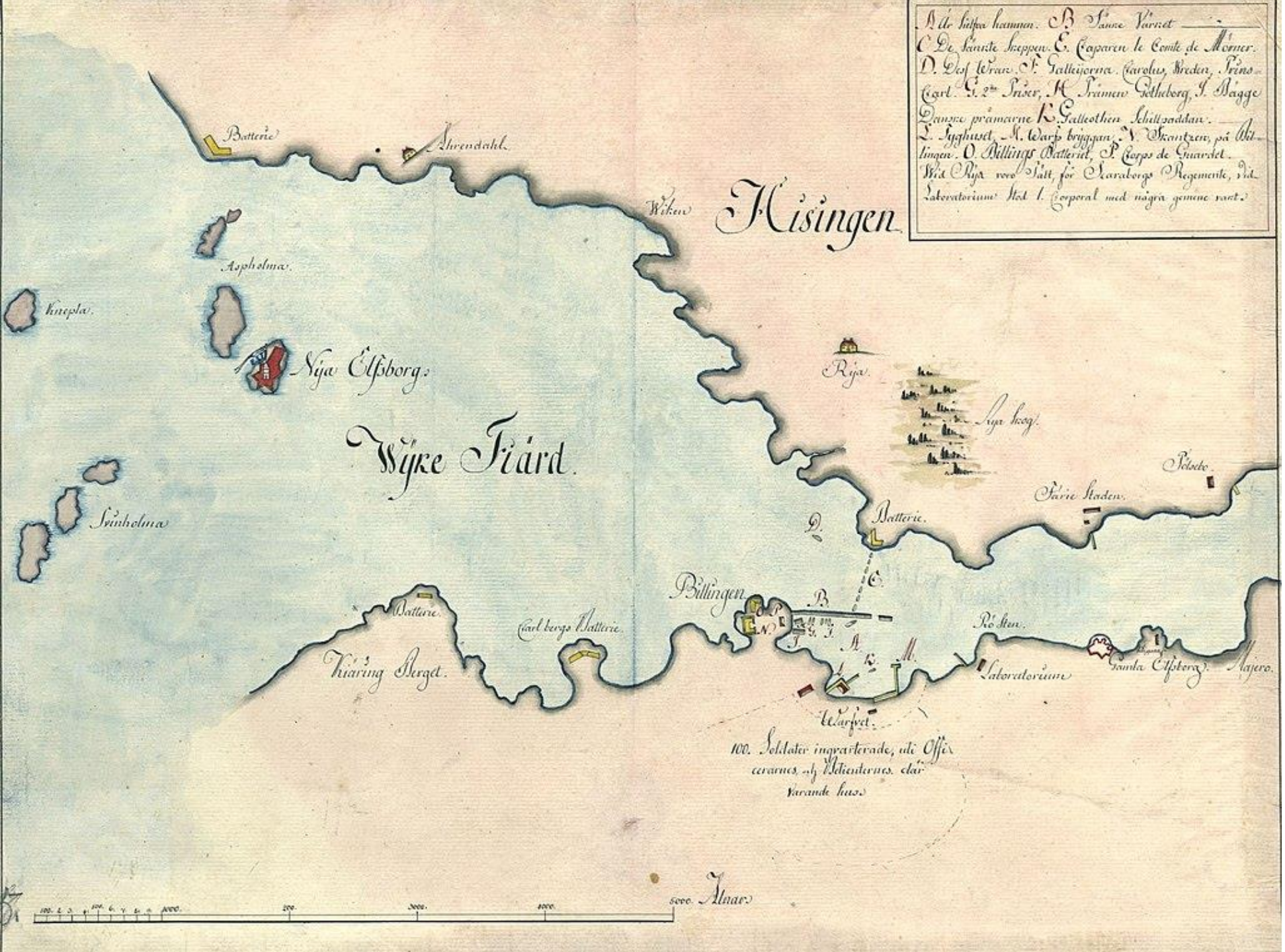

Spår av Kippholmens skans vid Nordre älvs mynning kan fortfarande ses i terrängen.

Göteborg under tidigt 1700-tal sett från söder i modell på Göteborgs Stadsmuseum. Från vänster Lilla och Stora Otterhällan, de pilformade bastionerna Carolus Dux vid nuvarande Pedagogen, Johannes Dux vid Kungstorget och däremellan ravelinen Prins Ulrich vid Kungsparken. Längst till höger Kungsporten med ravelinen Prins Carl.

Lit O. N. 20

Dessein uti Fossebrayen, framför Polygon emellan Carolus Rex och Johannes Rex. Dammen, som förnärar Infarten genom Drottningen Porten.
Behren, som hålles Watten i Canalen. Ravelin Prinz Fredric, mue öfver Wind Bryggan och Dammen till Kon:
till Gustavi Primi Bastions spitz. Alla Jordwerken ifrån Drottningen Porten

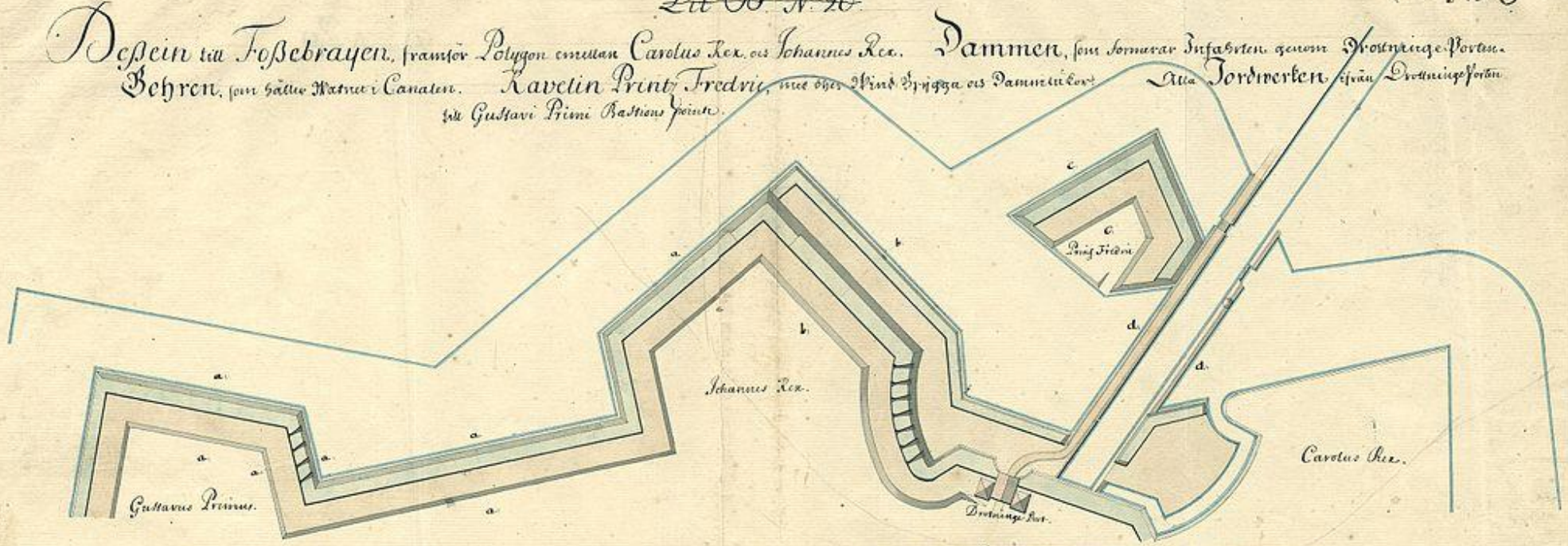

Profile af Ravelin Prinz Fredrich afskuren vid c. c.

Profile af Bastion Johannes Rex högra Face med des Fossebrage afskuren vid b. b.

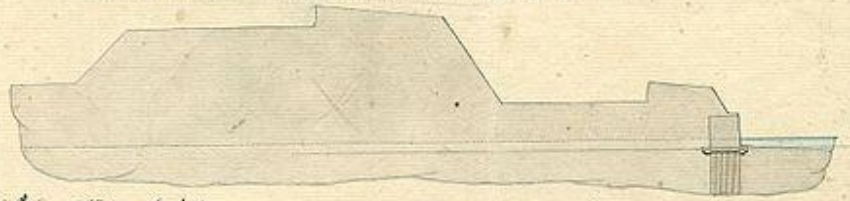

Façiate öfwer en flygel af Dammen med
nedre den samma, öppnad som bro.

Ravelins Broar och wattnet Dämning
wisar sig emot Canalen.

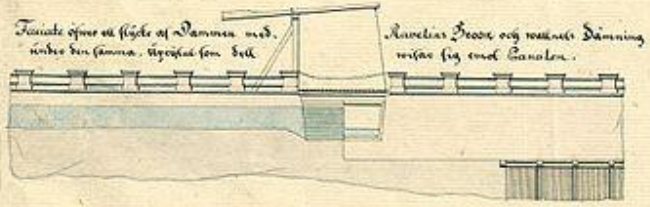

Profile tvärt öfwer Canalen Dammen och Behren afskuren vid d. d.

Façiate öfwer en flygel af Behren med Pamluckorne till Wattnets af lägg uti
Fästnings graffven, öppnad som det wisar sig emot graffven.

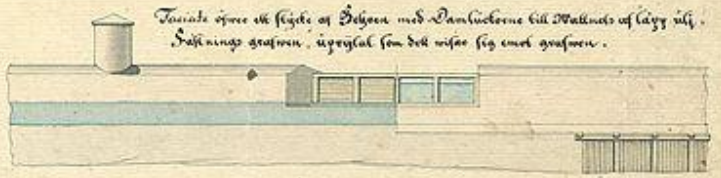

Profile af Sodwercken öfwer Bastions Linien Gustavus Primi till Canalen
af Bastion Johannes Rex afskuren vid a. a.

Plan till afwanstående Façiate.

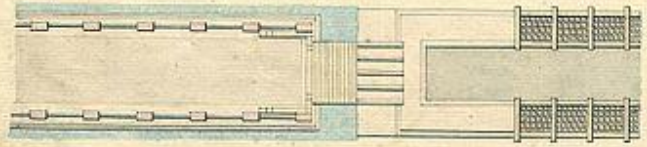

Plan till afwanstående Façiate.

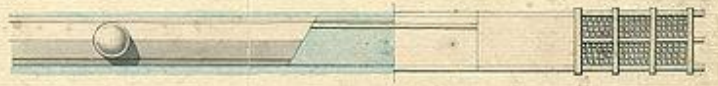

Scala gäller för Ramberne till Fästnings Plan och för Fick till de andre Planer, Profiler, och Façiaten &c.

Plan och profilritning från 1733 med förslag till ombyggnad av fästningsvallarna vid nuvarande Drottningtorget. Den framförliggande lägre vallen fausse braie, här försvenskat till "Fossebrayen", används till att stärka försvaret av Drottningporten

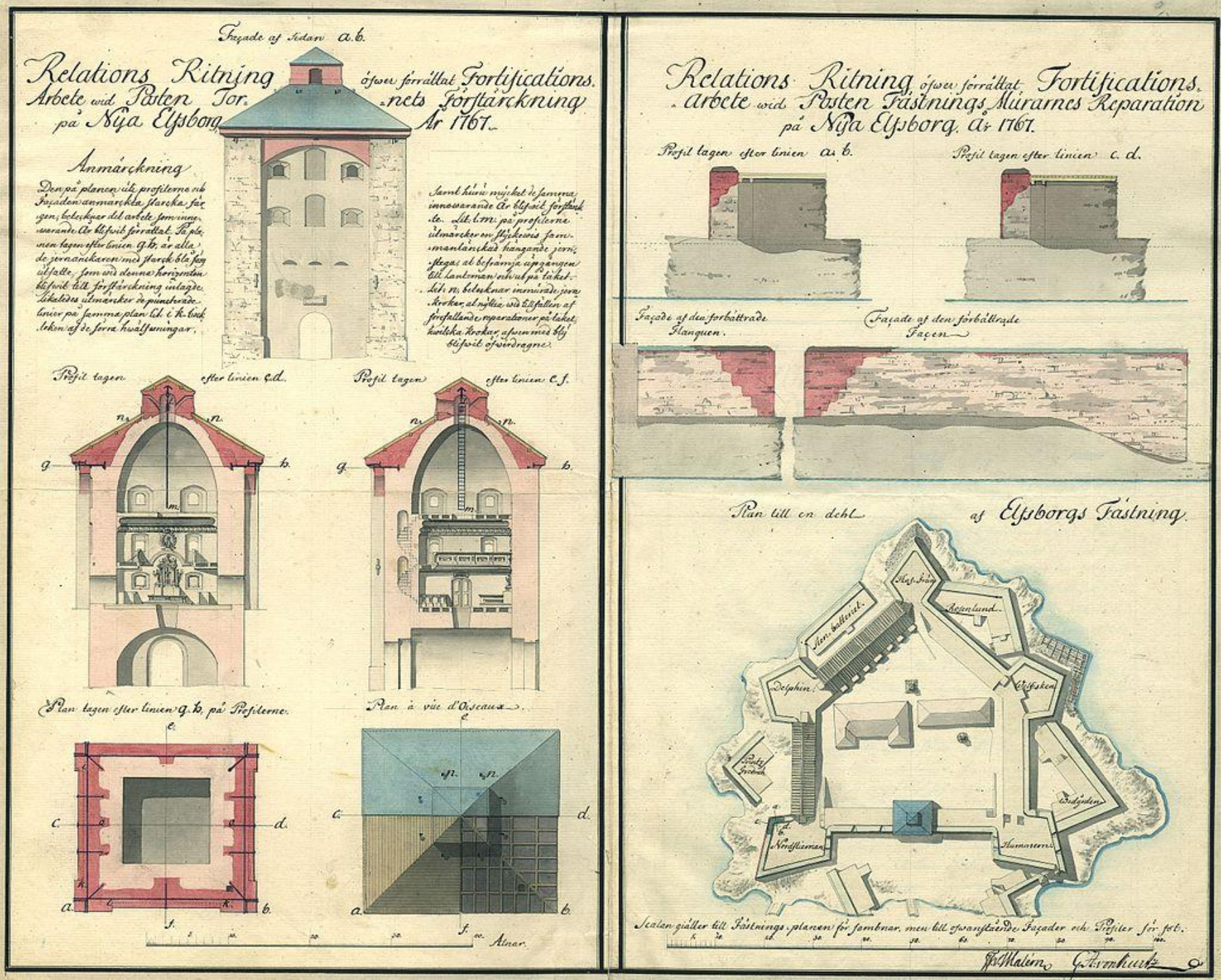

Redovisning av utfört reparationsarbete på Nya Älvsborgs torn och fästningsmurar år 1767.

Detaljerad redovisning av Nya Älvsborgs artilleri år 1790.

Göteborg under tidigt 1700-tal sett från söder i modell på Göteborgs Stadsmuseum. Från vänster Lilla och Stora Otterhällan, de pilformade bastionerna Carolus Dux vid nuvarande Pedagogen, Johannes Dux vid Kungstorget och däremellan ravelinen Prins Ulrich vid Kungsparken. Längst till höger Kungsporten med ravelinen Prins Carl.

Fler detaljer
Fästningsstaden
Göteborg år 1795.

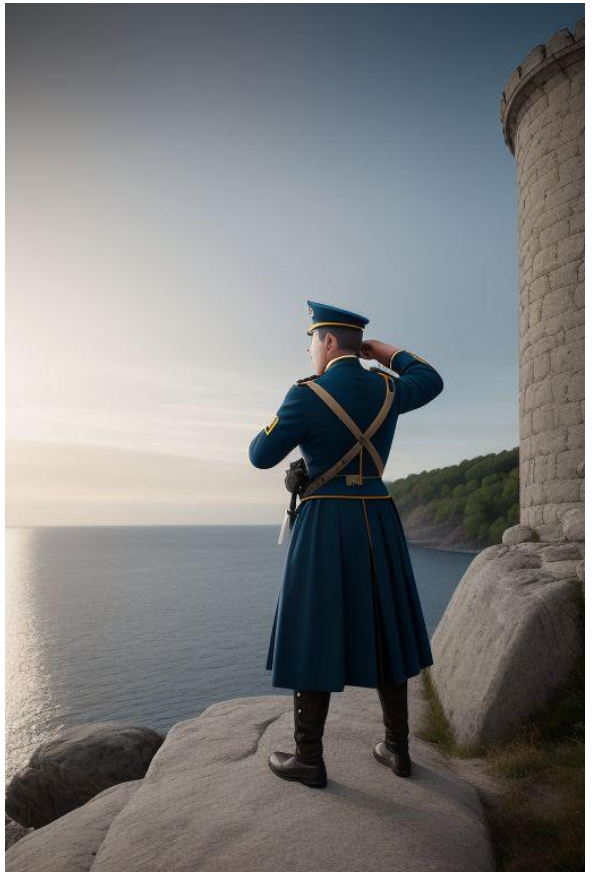

Plan och profil av strandbatterierna vid Lilla Billingen och Rya Nabbe år 1809.

Minnesplatta över den engelske amiralen James Saumarez vid ingången till Göteborgs stadshus

Karlsten från sydväst.

Slätborrad bakladdad kanon från 1855 på Karlstens fästning.

Karlstens fästnings östra front, med 1800-talets skyttegalleri, 1700-talets bakomliggande huvudvall och 1600-talets torn

Tidigare hemligstämplad karta över Göteborgs hamninlopp 1899, med det romb-formade Oskar II:s fort nere till höger

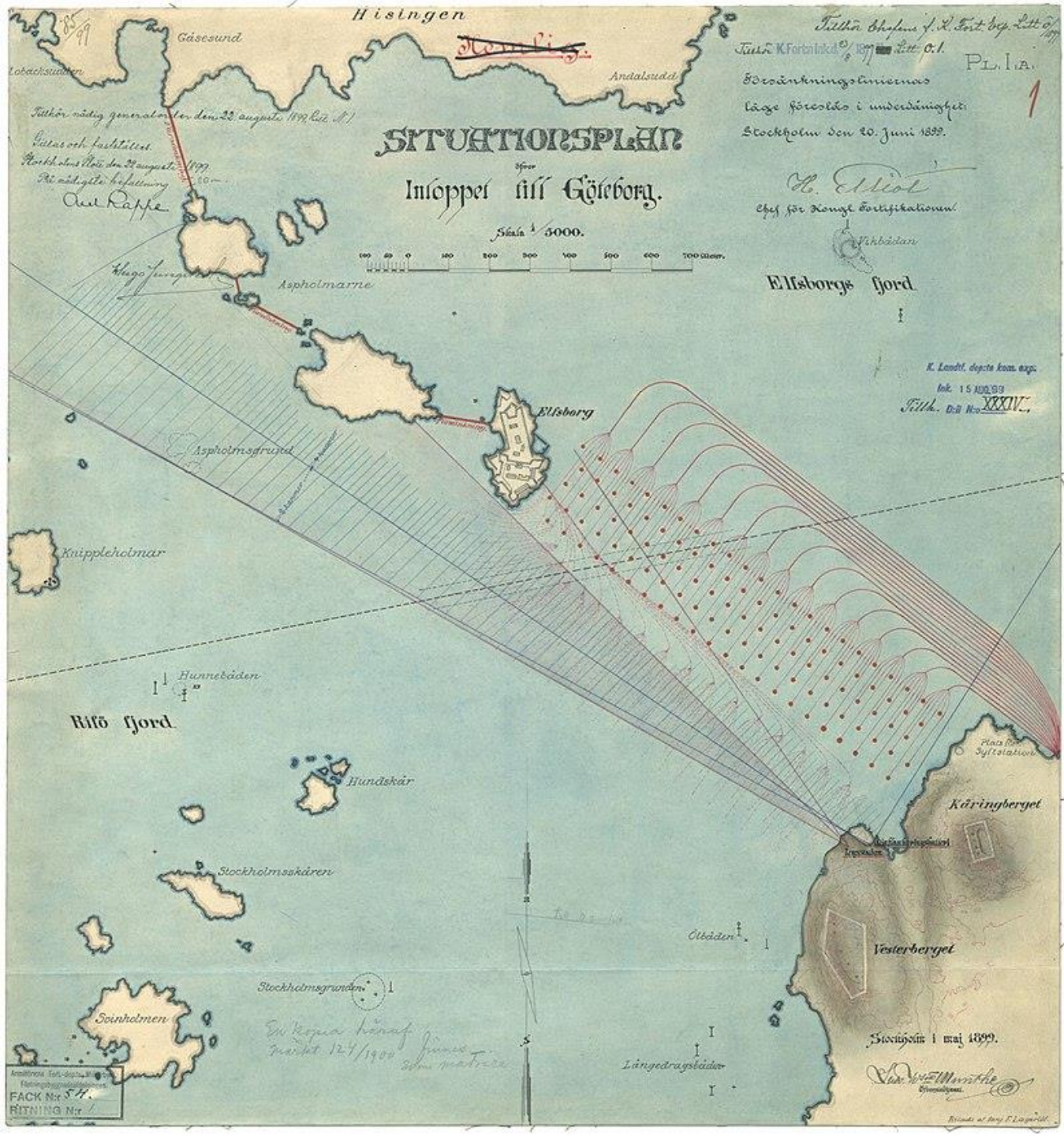

Karlstens fästnings östra front, med 1800-talets skyttegalleri, 1700-talets bakomliggande huvudvall och 1600-talets torn

Batteri 02 på Oscar II:s fort 1939, med en 24-centimeters kanon i självsänkande lavettage.

Slussgatan, vid Trädgårdsföreningen i Göteborg sommaren 1945. Fasta och rörliga spärrblock av betong, så kallade pianoblock, har förberetts för att spärra av bron över vallgraven.

En av 24-centimeters pjäserna på batteri TL vid Hjuvik under andra världskriget.

Fler detaljer

Det högt belägna Karlsten har även i modern tid använts för spaning och eldledning. En kustspaningsradar på torntaket monterades ner 1993.

Salut med 15,2 centimeters kanon på Oscar II:s fort i samband med Nationaldagsfirande 2016.

Fler detaljer
Nya Älvsborg är ett annorlunda utflyktsmål, och besöks med båt som avgår från Lilla Bommen.

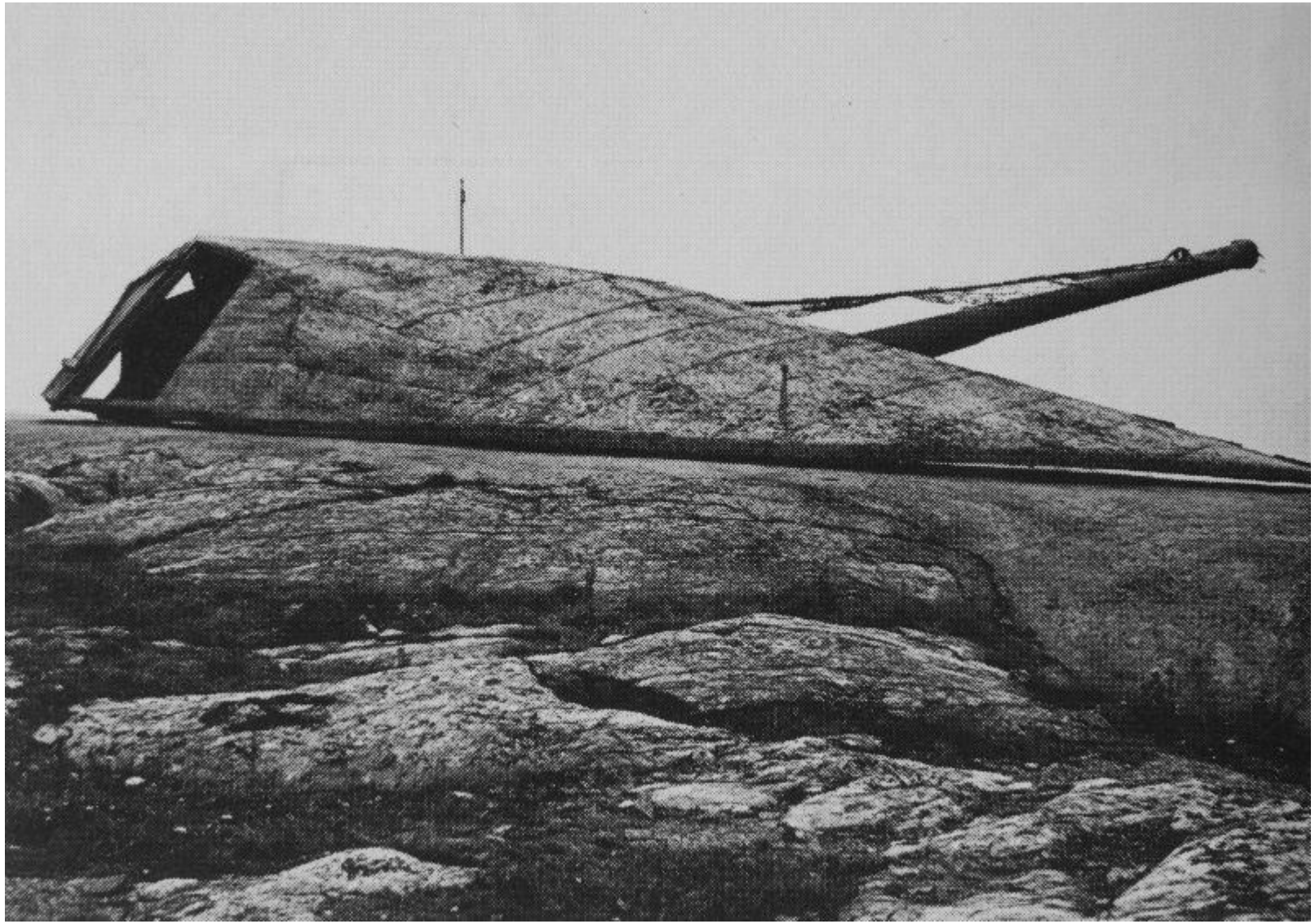

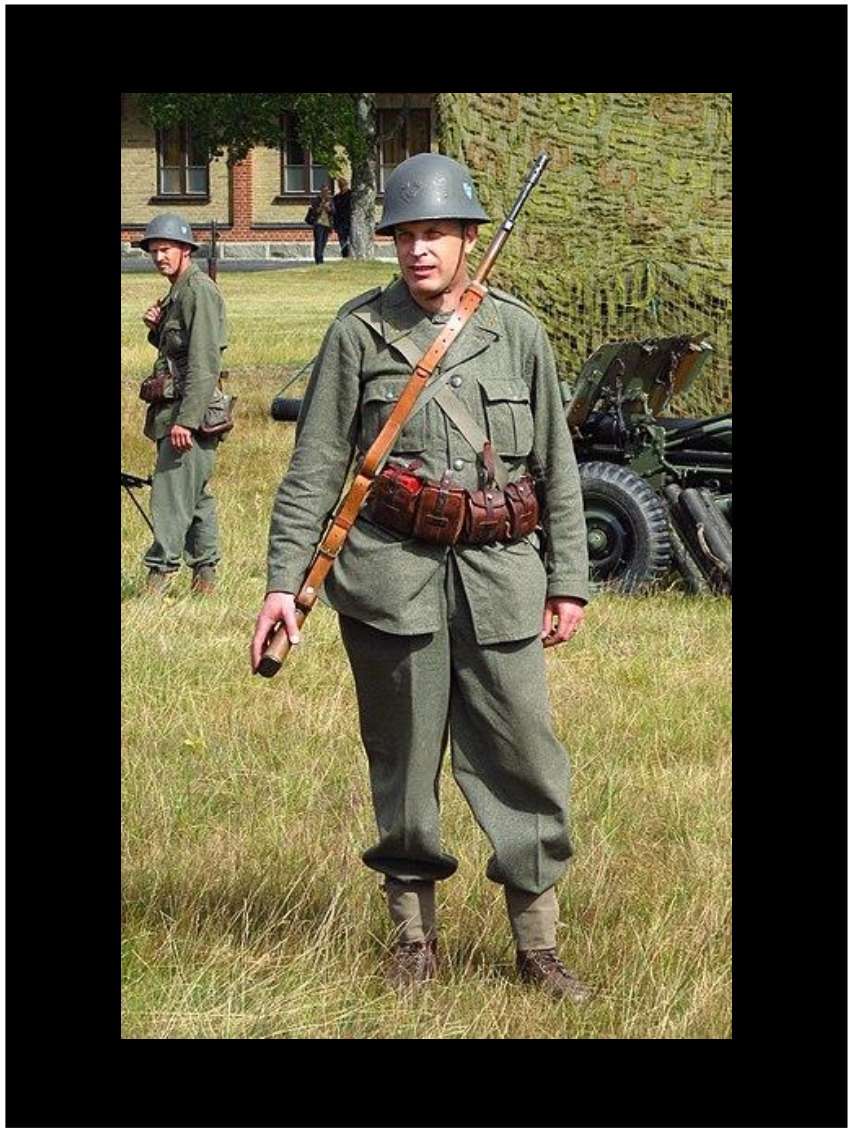

Pjäs 3 vid 15-centimeters batteri BJ på Björkö år 1943.

Salut med 15,2 centimeters kanon på Oscar II:s fort i samband med Nationaldagsfirande 2016.

Fler detaljer
Nya Älvsborg är ett annorlunda utflyktsmål, och besöks med båt som avgår från Lilla Bommen.

Uppfartstunnel i Nya berget på Säve, numera lokal för flygmuseet Aeroseum